

กิจกรรมเวทีสรุปวิเคราะห์ข้อมูล

วันที่ 2 เดือนกันยายน พ.ศ 2548

สถานที่ดำเนินการ

- พื้นที่แกนนำชุมชน

จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม

- ทีมวิจัยโครงการศึกษากระบวนการใช้ปฏิจิวัภาพในชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มพุทธเกษตรอินทรีย์ตำบลบ้านไทร
- แกนนำชุมชน
- พี่เลี้ยงโครงการ

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติจริงในพื้นที่ดำเนินโครงการมาร่วมกันวิจัย
- เพื่อเป็นการย่อยข้อมูลและรวบรวม แยกแยะ รวมถึงการจัดเป็นหมวดหมู่
- เพื่อทีมวิจัยได้รับสภาพข้อมูลที่แท้จริง และสามารถนำข้อมูลไปนำเสนอในเวทีชุมชนได้
- เพื่อนำข้อมูลผ่านการวิเคราะห์ในเวทีแรกมารวบรวมและสรุปเพื่อนำข้อมูลคืนสู่ชุมชน
- เพื่อเตรียมนำเสนอข้อมูลเพื่อการขยายผลต่อไป

ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นในเวที

กับมิติที่เกิดขึ้นในฐานะทีมวิจัย กระบวนการที่เกิดขึ้นในเวทีเป็นการเวทีที่สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งไม่ใช่เพียงทีมวิจัยเท่านั้นแต่หมายรวมถึง คนในชุมชนที่เข้าร่วมเป็นนักวิจัยร่วมและร่วมเดินทางมาด้วยกันท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเล็กที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกรู้จากการปฏิบัติจริง จากไม่ใส่ใจและไม่เคยมีส่วนร่วมก็เปลี่ยนมาเป็นกล้าคิด กล้าทดลอง และกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงเพื่อการขยายผล กระบวนการที่เกิดขึ้นในเวทีไม่ใช่เพียงแค่การรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการเก็บบันทึก และการทดลองและการปฏิบัติของเกษตรกรในชุมชนและทีมวิจัยเยาวชนเท่านั้นแต่เป็นการนั่งเสวนาผ่านกระบวนการคิด ทบทวน และไล่เรียงเรื่องราวการดำเนินโครงการร่วมกันมาด้วยระยะเวลาที่ผ่านมา สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจนนับกับทีมวิจัยและกลุ่มเกษตรกร ผู้คนในชุมชนที่ได้ร่วมกิจกรรมมาตลอดมองเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นความภาคภูมิใจในมุมเล็กของความรู้สึกรู้ของทีมวิจัยและพี่เลี้ยงที่ติดตามหนุนเสริม นั่นคือการได้เห็นสมุดเล่มเล็กที่ทีมวิจัยและคนอื่นๆ ได้คิดมีมานั่งจดบันทึกเรื่องราวในเวทีวันนี้ สำหรับการสรุปวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ทางพี่เลี้ยงได้ร่วมกันวิเคราะห์และใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมเพื่อให้ทุกคนที่เข้าร่วมในเวทีได้ร่วมกันทำงานและมอบบทบาทให้กับทุกคนอย่างเท่าเทียมด้วยการแบ่งกลุ่มตามรายละเอียดของข้อมูลของทีมวิจัยได้นำมาร่วมกันสรุป

กิจกรรมเวทีเก็บตัวอย่างดินข้าว เมล็ดข้าว ตรวจสอบ เปรียบเทียบ 35 คน

วันที่ดำเนินกิจกรรม 1 กันยายน 2548

สถานที่ดำเนินการ

รายชื่อผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย โครงการศึกษากระบวนการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพเพื่อการขยายผลในชุมชน

กรณีศึกษากลุ่มพุทธเกษตรอินทรีย์ ตำบลบ้านไทร อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
จากการคัดเลือกพื้นที่เพื่อดำเนินการศึกษาได้ดังนี้ -

ลักษณะของดินที่ใช้ปลูกข้าว

- 4) ดินทราย
- 5) ดินร่วน
- 6) ดินร่วนปนทราย

สภาพของพื้นที่หรือที่นา

นาอยู่ที่สูงหรือนาเนิน

นาอยู่ที่ลุ่มมีน้ำขัง

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	ลักษณะดิน	สภาพพื้นที่
1	นายวิฑูรย์ มากะเต	233 หมู่ที่ 3 บ้านไทร	ดินร่วน	ลุ่ม
2	นายเสข เสประโคน	62 หมู่ที่ 3 บ้านไทร	ดินร่วนปน ทราย	เนิน
3	นายอรรถพล มณีศรี	329 หมู่ที่ 5 บ้านไผ่บุลย์	ดินร่วนปนทราย	เนิน
4	นายอาน ภูอินทร์	202 หมู่ที่ 9 บ้านไผ่บุลย์	ดินร่วนปนทราย	เนิน
5	นายดุสิต มากะเต	219 หมู่ที่ 3 บ้านไทร	ดินร่วนปนทราย	ลุ่ม
6	นางหนู ใจกล้า	157 หมู่ที่ 9 บ้านไผ่บุลย์	ดินร่วนปนทราย	เนิน
7	นางทองม้วน สุขเย็น	48 หมู่ที่ 9 บ้านไผ่บุลย์	ดินร่วน	ลุ่ม
8	นางหงส์ ใจกล้า	10 หมู่ที่ 5 บ้านไผ่บุลย์	ดินร่วนปนทราย	เนิน
9	นายบุญเรือง ทองบุตร	136 หมู่ที่ 9 บ้านไผ่บุลย์	ดินร่วน	ลุ่ม
10	นายแหวน ไชยสา	271 หมู่ที่ 9 บ้านไผ่บุลย์	ดินทราย	เนิน
11	นายบุญชู โสพล	57 หมู่ที่ 5 บ้านไผ่บุลย์	ดินร่วนปนทราย	เนิน
12	นางชื่นจิตร วงษ์ษาเกษ	204 หมู่ที่ 9 บ้านไผ่บุลย์	ดินร่วนปนทราย	เนิน
13	นายสมบุรณ์ สืบสาย	300 หมู่ที่ 9 บ้านไผ่บุลย์	ดินร่วนปนทราย	เนิน
14	นายเทา อุตารัมย์	17 หมู่ที่ 9 บ้านไผ่บุลย์	ดินร่วนปนทราย	เนิน

15	นายนวน ประังประโคน	235 หมู่ที่ 3 บ้านไทร	ดินร่วนปนทราย	ลุ่ม
16	น.ส.บุญชื่น ประังประโคน	235 หมู่ที่ 3 บ้านไทร	ดินร่วนปนทราย	ลุ่ม
17	นางด้อย แสงสว่าง	27 หมู่ที่ 9 บ้านไพลย์	ดินร่วนปนทราย	เนิน
18	นายยศ ใจกล้า	50 หมู่ที่ 5 บ้านไพลย์	ดินร่วนปนทราย	เนิน
19	นายปาน วงษาเกษ	196 หมู่ที่ 9 บ้านไพลย์	ดิน ทราย	เนิน
20	นายทรงพล ชำนิจ	หมู่ที่ 11 โนนสวรรค์	ดิน ทราย	เนิน
21	นายบุรณ ศรีประโคน	87 หมู่ที่ 2 บ้านไทร	ดินร่วนปนทราย	ลุ่ม
22	นางบุญช่วย อุไรรัมย์	216 หมู่ที่ 3 บ้านไทร	ดินร่วนปนทราย	เนิน
23	นายชะ ประังประโคน	105 หมู่ที่ 3 บ้านไทร	ดินร่วนปนทราย	เนิน
24	นายณรงค์ มากะเต	214 หมู่ที่ 3 บ้านไทร	ดินร่วนปนทราย	ลุ่ม
25	นายเสาะ เสประโคน	88/1 หมู่ที่ 2 บ้านไทร	ดินร่วนปนทราย	เนิน
26	นายณรงค์ พิมพ์ศิริ	50 หมู่ที่ 2 บ้านไทร	ดินทราย	เนิน
27	นายอุณ ศรีประโคน	226 หมู่ที่ 3 บ้านไทร	ดินร่วน	ลุ่ม
28	นางลอย ประังประโคน	11/1 หมู่ที่ 3 บ้านไทร	ดินร่วนปนทราย	เนิน
29	นางบุญล้อม ไชยเหมาะ	หมู่ที่ 9 บ้านไพลย์	ดินทราย	ลุ่ม
30	นางตุ กาประโคน	255/1 หมู่ที่ 3 บ้านไทร	ดินร่วนปนทราย	เนิน
31	นายสิงห์ พวงเพชร	หมู่ที่ 9 บ้านไพลย์	ดินทราย	ลุ่ม
32	นายชวน กิรัมย์	หมู่ที่ 9 บ้านไพลย์	ดินทราย	ลุ่ม
33	นายโอวาส คำละกอ	53 หมู่ที่ 2 บ้านไทร	ดินร่วนปนทราย	เนิน
34	นายประยูร สมภาค	หมู่ที่ 9 บ้านไพลย์	ดินร่วน	ลุ่ม
35	นายคาม วาฬรัมย์	105 หมู่ที่ 3 บ้านไทร	ดินร่วนปนทราย	ลุ่ม

ผลการเก็บข้อมูลในพื้นที่ 35 แปลงทดลอง

ในการประชุมสัมมนาในเวทีนี้เป็นการทำความเข้าใจ ขั้นตอนการจดบันทึกข้อมูล และการสำรวจระบบนิเวศน์สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปในบริเวณแปลงทดลอง ว่าเราจะสังเกตดูว่ามีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง มีอะไรเกิดขึ้นกับต้นข้าวในแปลงทดลองทั้งสองแปลงเพื่อเปรียบเทียบ ให้เห็นว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร ให้จดบันทึกลงในแบบบันทึกที่ให้ไว้ ในหิมาวิจัยมีการถามกันมากด้วยความไม่เข้าใจในความหมายของระบบนิเวศน์มันคืออะไร ระบบนิเวศน์ คือสภาพแวดล้อมทุกอย่างที่อยู่บริเวณแปลงทดลองเช่น จำพวกพืช จำพวกสัตว์ ถ้าอยู่ในน้ำมีกุ้ง หอย ปู ปลา พวกแมลงต่างๆที่อาศัยอยู่ในน้ำ ให้บันทึกจากการสังเกตทุก 15 วัน ตั้งแต่วันลงมือปักดำ ถ้าเป็นข้าวหว่าน ก็ให้สังเกตตั้งแต่ข้างเริ่มงอกบอกอายุของต้นข้าวให้ชัดเจน

ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวอย่างต้นข้าว และเมล็ดข้าวทั้ง 35 แปลงทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นความแตกต่างและเป็นข้อมูลที่ทีมวิจัยสามารถนำไปขยายผลในพื้นที่ได้ในบางส่วนดังนี้ จากข้อมูลเริ่มต้น พื้นที่ทั้ง 35 แปลงเป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางด้านพื้นที่ สภาพดิน ซึ่งผลการทดลองในพื้นที่ ทั้ง 35 แปลง

พื้นที่ที่เป็นที่ราบลุ่ม เนิน และที่เนินเขา จากการทดลองเปรียบเทียบและการเก็บตัวอย่างต้นข้าว และตัวอย่างเมล็ดข้าว ข้าวมะลิ 105 โดยใช้ปุ๋ยชีวภาพที่ชุมชนผลิตเอง และปุ๋ยเคมีในอัตราส่วนเดียวกัน พบว่าปุ๋ยเคมีมีการแตกกอสูงสุด รองลงมาคือ ปุ๋ยชีวภาพ อัตราการเจริญเติบโตของต้นข้าวที่ใช้ปุ๋ยเคมีมีมากกว่า เนื่องจากปุ๋ยเคมีมีส่วนผสมที่เป็นตัวเร่งให้ต้นข้าวเติบโตอย่างรวดเร็ว และสามารถแตกกอออกเป็นจำนวนมากกว่าแปลงที่ใช้ปุ๋ยชีวภาพเป็นส่วนผสมในแปลงทดลอง แต่ในส่วนของความแตกต่างทางด้านเมล็ดข้าว มีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดเจนโดยเฉพาะแปลงที่ใช้ปุ๋ยชีวภาพ จำนวนเมล็ดข้าวในแต่ละรวงมีจำนวนมากกว่าแปลงที่ใช้ปุ๋ยเคมีรวมถึงน้ำหนักของรวงก็ต่างกันมาก โดยเฉลี่ยการแตกรวงของต้นข้าวมะลิ 105 ในแปลงทดลองที่ใช้ปุ๋ยเคมี เฉลี่ยรวงละ 20 – 50 ในแปลงทดลองที่ใช้ปุ๋ยชีวภาพ เฉลี่ยรวงละ 60 – 120 เมล็ด ซึ่งเป็นข้อแตกต่างที่เห็นอย่างชัดเจนในพื้นที่แปลงทดลอง ทั้ง 35 แปลง

ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

แต่ละพื้นที่การศึกษาทดลองอยู่ห่างกัน

การไปมาไม่สะดวก

ใช้ระยะเวลานาน

2. บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

2.1 ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย เป็นไปตามความคาดหวังเพราะได้พื้นที่ตามที่ต้องการศึกษาทดลอง โดยแยกตามลักษณะของดินและสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม มีความเหมาะสมเพราะเป็นช่วงที่หลายคนอยู่ในช่วงของมีความต้องการอยากเห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละแปลง และเป็นการดูสภาพแต่ละพื้นที่ อยู่ตรงจุดใดบ้าง ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการวางแผนในการลงพื้นที่และได้แบ่งโซนให้ชัดเจนไม่ต้องเสียเวลาวางจะไปดูของใครบ้างที่อยู่ใกล้กัน ส่วนงบประมาณไม่มีปัญหา ถือว่ามีความเหมาะสมเพราะเป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาพอสมควรกลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่ กลุ่มคนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มแกนนำเกษตรกร เข้าร่วมเพราะ เป็นผู้เข้าร่วมในโครงการและแกนนำที่เข้าร่วมโครงการซึ่งเป็นผลต่อเนื่องจากการขยายผลของการดำเนินโครงการวิจัยในพื้นที่

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม มีความเหมาะสมมีความเหมาะสมเพราะว่าทีมวิจัยมีการลงพื้นที่จริง ทำให้ได้ข้อเท็จจริงมากยิ่งขึ้น และสามารถที่จะดำเนินกิจกรรมในแปลงดำเนินการได้ได้เหมาะสม พร้อมกับนำตัวอย่างดินในแต่ละแปลงมาทำการตรวจสอบทั้งก่อนและหลังปักดำ

วิธีการ/เครื่องมือ มีความเหมาะสมเนื้อหา(ข้อมูลความรู้) ที่นำมาใช้มีความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม

เนื้อหา(ข้อมูลความรู้) ที่ได้จากการศึกษาสถานภาพ บริบท สถานการณ์ ปัญหาและการแลกเปลี่ยน
พูดคุย สรุป

จากการลงพื้นที่แต่ละจุดถือได้ว่าเป็นไปได้อย่างดีในการทดลองศึกษา แม้ว่าและพื้นที่ที่จะห่างกันบ้าง
บางที่เป็น มากกว่า 10 กิโลเมตร แผนงานเป็นไปตามที่คาดหวัง ได้พื้นที่ในการศึกษา ได้ตัวอย่างดินใน
แต่ละแปลง

ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะ มีอะไรบ้าง วิเคราะห์ปัญหาให้เห็นชัดๆว่าเกิดมาจากสาเหตุ
อะไร รวมถึงความยากง่ายความสะดวกในการดำเนินกิจกรรม พื้นที่ในการศึกษาแต่ละจุดอยู่ห่างกันมาก
เกินไป ทำให้การลงไปทำกิจกรรม ไม่สะดวกเท่าที่ควร ดังเช่น เจ้าของพื้นที่อยู่หมู่ที่ 3 แต่พื้นที่ศึกษาอยู่
หมู่ที่ 8 ติดกับตำบลอื่น แต่ก็ดีตรงที่เราได้ลักษณะและสภาพพื้นที่ตรงตามที่เรต้องการอยากจะทำ
ทดลอง

ความสนใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วม ผลจากความเด่นของวิธีการและเครื่องมือที่
นำมาใช้ทำให้เกิดความสนใจ หรือวิทยากรกระบวนการหรือวิทยากรหรือเนื้อหาประเด็นที่กลุ่มสนใจแต่ละ
คนที่เข้าร่วมโครงการเริ่มต้นด้วยการให้ความสนใจและมีความคาดหวังที่จะต้องการใช้ปฎิชีวนะในพื้นที่
ของตนเองและต้องการเห็นปรากฏการณ์ที่เป็นผลออกมาเป็นเช่นไร มันจะแตกต่างกับการใช้ปุ๋ยเคมี
หรือไม่ โดยมีความสนใจเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ความร่วมมือ/ความขัดแย้งและข้อสรุป ระหว่างการดำเนิน
กิจกรรม ความสามารถของผู้นำ การพัฒนาศักยภาพของผู้นำในทักษะต่างๆหรือการฝึกฝนของผู้นำ
กล่าวคือ กระบวนการจัดกิจกรรมวิจัยและพัฒนาทำให้เกิดการพัฒนาผู้นำหรือเครือข่ายผู้นำ หรือความ
ร่วมมือของภาคีอย่างไรบ้าง ที่จะเป็ประโยชน์ต่อการพัฒนางานในอนาคต ทั้งงานในประเด็นที่กำลังทำ
วิจัยและงานพัฒนาด้านอื่นๆในชุมชนและสังคม และการยกระดับผู้นำชาวบ้านสู่วิทยากรกระบวนการ
หรือนักวิจัยในท้องถิ่นในอนาคต

ผลที่ได้นอกเหนือจากงานวิจัยแล้ว งานในชุมชนอื่นๆในการพัฒนา ความร่วมมือ การ
ประสานงานจะดียิ่งขึ้น เพราะมันมีความผูกพันกัน จากที่ต้องมีการทำกิจกรรมร่วมกัน พูดคุยกันบ่อยๆ
หลายคนกล้าที่จะแสดงออก กล้าที่จะนำเสนอ เล่าเรื่องราวต่างๆ ได้ดีปฏิบัติการทางสังคมและการสร้าง
จิตสำนึกร่วมหรือการตระหนักร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มคนและชุมชนในการแก้ปัญหาในชุมชน
และปัญหาสังคม การเกิดความเปลี่ยนแปลงหรือพลวัตการขับเคลื่อนของกลุ่มคนหรือชุมชนต่อการ
แก้ปัญหาในด้านต่างๆ ซึ่งสามารถบ่งชี้ได้ชัดเจนและมีความต่อเนื่อง เช่นเกิดการรวมกลุ่ม เกิดเครือข่าย เกิด
กลไกการจัดการปัญหา การประสานงานร่วมมือกับภายนอก ฯลฯ รวมถึงการคลี่คลายปัญหาต่างๆด้วย
วิธีการบางอย่างที่ชุมชนร่วมกันดำเนินการ หรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน
เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

นอกจากการจัดกิจกรรมทำให้เกิดตระหนัก ในเรื่องที่ต้องลงมือร่วมกันโดยไม่ปล่อยให้เป็นการ
ของคนใดคนหนึ่ง หลายคนพร้อมที่จะขับเคลื่อนแม้ว่างานจะผ่านพ้นไปแล้ว

กิจกรรมเวทีตรวจสอบสภาพดินในแปลงทดลองระหว่างและหลังเก็บเกี่ยว

วันที่ 10 เดือนกันยายน พ.ศ 2548

สถานที่ดำเนินการ

- พื้นที่แปลงทดลองทั้ง 35 แปลง

จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม

- ทีมวิจัยโครงการศึกษากระบวนการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มพุทธเกษตร อินทรีย์ตำบลบ้านไทร
- แก่นนำชุมชน
- พี่เลี้ยงโครงการ 2 คน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 35 คน ก็จะเป็นทีมงานที่เข้าร่วมโครงการกับนักวิจัย ในการเตรียมการต่างๆ ไม่มีปัญหา เพราะได้มีการนัดหมายกันไว้ตั้งแต่คัดเลือกพื้นที่การศึกษาแล้ว

เนื้อหา ข้อมูลต่างๆ ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้

การบันทึกข้อมูลการตรวจสอบสภาพดิน

การเก็บข้อมูลต่างๆ ระหว่างการจดบันทึก

สรุปกิจกรรมและแผนงานต่อเนื่อง

ในเวทีนี้เป็นการทำความเข้าใจ ขั้นตอนการจดบันทึกข้อมูล และการสำรวจระบบนิเวศน์ สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปในบริเวณแปลงทดลอง ว่าเราจะสังเกตดูว่ามีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง มีอะไรเกิดขึ้นในแปลงทดลองทั้งสองแปลงเพื่อเปรียบเทียบ ให้เห็นว่ามีแตกต่างกันอย่างไร ให้จดบันทึกลงในแบบบันทึกที่ให้ไว้ ในทีมวิจัยมีการถามกันมากด้วยความไม่เข้าใจในความหมายของระบบนิเวศน์มันคืออะไร ซึ่งก็ได้รับความรู้เพิ่มเติมจากคุณนพพรษ ประวรรณรัมย์ ที่อธิบายให้เข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศน์ คือสภาพแวดล้อมทุกอย่างที่อยู่บริเวณแปลงทดลองเช่น จำพวกพืช จำพวกสัตว์ ถ้าอยู่ในน้ำมีกุ้ง หอย ปู ปลา พวกแมลงต่างๆ ที่อาศัยอยู่แปลงทดลอง โดยเฉพาะในการลงพื้นที่ครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพดินในแปลงทดลองว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง ซึ่งก็ได้รับข้อมูลที่มีความชัดเจนมากขึ้น

เวทีเก็บรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว

วันที่ 15 เดือนกันยายน พ.ศ 2548

สถานที่ดำเนินการ

- ห้องสมุดโรงเรียนวัดบ้านไทร

จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม

- ทีมวิจัยโครงการศึกษากระบวนการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มพุทธเกษตร อินทรีย์ตำบล

บ้านไทร

- แกนนำชุมชน
- พี่เลี้ยงโครงการ 2 คน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 33 คน ก็จะเป็นทีมงานที่เข้าร่วมโครงการกับนักวิจัย ในการเตรียมการต่างๆ ไม่มีปัญหาใดๆ ในการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานในโครงการ

ในการจัดเวทีในครั้งนี้ได้จัดที่ห้องสมุดโรงเรียนวัดบ้านไทร ได้เกริ่นล่องหน้ากับท่าน ผอ.วงศ์วัฒน์ ภูมิประโคน ในเรื่องขออนุญาตใช้สถานที่ห้องประชุม ท่านยินดีให้บริการเลยทำหนังสือขออนุญาต โดยท่านมอบหมายให้อาจารย์จิราพรรณ อุบแก้ว เป็นผู้ดูแลและช่วยดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่ต้นจนจบ จัดเวที คาดว่าผู้เข้าร่วมประมาณ 50-60 คน ตามที่ประสานไปยังผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่ ให้แกนนำเข้าร่วมหมู่ละ 5 คน แต่จริงถึงวันจริงๆ ได้มา 33 คน ก็ถือว่าดี แต่ละคนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี การเตรียมและขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ประสานผู้นำชุมชนทั้ง 12 หมู่บ้าน เพื่อเตรียมผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยเน้นแกนนำเกษตรกรเป็นหลัก กำหนดวันเวลา โดยกำหนดเอาเย็นวันเสาร์ ที่ 15 กันยายน 2548 ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดบ้านไทร จัดเตรียมข้อมูล เอกสารต่างๆ ที่ใช้ในการจัดกิจกรรม จัดเตรียมสถานที่ ดำเนินการโดยให้อาจารย์จิราพรรณ อุบแก้ว เป็นผู้กล่าวแนะนำนำตัวทีมวิจัยทีมวิจัยแจ้งวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีและงานวิจัย ทำแล้วชาวบ้านได้อะไร และจะมีส่วนร่วมอย่างไร ทีมวิจัยแจ้งสถานการณ์/บริบทชุมชนตำบลบ้านไทร จากการลงเก็บข้อมูลให้ผู้เข้าร่วมเวทีเสนออุปสรรค/ปัญหาในการทำปัจจุบันทีมวิจัยนำเสนอเกษตรอินทรีย์ทางเลือกหนึ่งของการทำนาให้ผู้เข้าร่วมเวทีซักถามงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และเรื่องอื่นๆสรุปการจัดเวที

สรุปกิจกรรมและแผนงานต่อเนื่อง

 ในการจัดเวทีครั้งนี้แปลกกว่าครั้งอื่นเพราะได้มาจัดที่ห้องประชุม เครื่องเสียงอุปกรณ์พร้อม เป็นห้องปรับอากาศอย่างดี ด้วยความเอื้อเฟื้อสถานที่จากทางโรงเรียน บรรยากาศเป็นกันเองแม้ว่าจะอยู่ในสถานศึกษา แต่ก็ในวันหยุดเรียน ได้อาจารย์จิราพรรณ อุบแก้ว(มากะเต) ซึ่งเป็นคนบ้านไทร โดยกำเนิดเป็นผู้ช่วยให้กิจกรรมรื่นไหล มีการนำเสนอสถานการณ์ ทัวไปซึ่งเป็นภาพรวมของตำบล ของดีที่มีอยู่ในตำบล ตลอดจนภูมิปัญญาต่างๆก่อนที่จะให้ผู้เข้าร่วมเวทีเสนอแสดงความคิดเห็นปัญหาอุปสรรคในการทำว่ามีอะไรบ้าง ที่เป็นปัญหาใหญ่เร่งด่วนที่จะต้องร่วมมือกันแก้ไข หลายคนเสนอเรื่องราคาข้าวตกต่ำ แต่การลงทุนสูง สภาพดินมาจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้น เป็นประเด็นที่จะต้องช่วยกันคิด หาทางออก ผู้ใหญ่สันต์ ไพศรีสาร เสนอให้แยกประเด็นการลงทุนว่ามีค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง เพื่อความชัดเจน ตั้งแต่เริ่มต้นลงมือทำนา ในเวทีช่วยกันแยกได้ดังนี้

ค่าไถนา 2 ครั้ง ไร่ละ 120 บาท

ค่าไถพรวน 1 ครั้ง ไร่ละ 130 บาท

ค่าจ้างปักดำ จ้างคนงานเป็นรายวัน ถ้าเป็นช่วงเร่งด่วน จะตกวันละ 150-180 บาทต่อคน

ค่าซื้อปุ๋ยเคมีกระสอบละ 385- 420 บาท

ค่าจ้างคนงานใส่ปุ๋ยอีก วันละ 200 บาทต่อคน

ค่าจ้างเกี่ยวข้าว วันละ 150-180 บาทต่อคน

ค่ารถนวดข้าว 10 ถัง ต่อข้าวที่นวดได้ 100 ถัง

ค่ารถบรรทุกข้าวจากที่นาไปยังที่เก็บหรือโรงสีที่รับซื้อข้าวกระสอบละ 10 บาท

ยังไม่รวมค่าอาหารในการยกมัดข้าวรวมเป็นกองซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่มากมายจึงมองไม่เห็นว่าจะเอากำไรมาจากส่วนไหนของการทำนา มาช่วยกันคิดว่าเราจะลดส่วนไหนลงได้ ใช้แรงงานในครัวเรือนได้ไหม แต่ปัจจุบันผลจากการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่แปลงนาทดลอง ข้อมูลที่ได้รับทำให้ทีมวิจัยทราบว่าทีมวิจัยเกษตรกรสามารถผลิตปุ๋ยทำเองใช้ได้ และมีการยกตัวอย่างจังหวัดข้างเคียงทำไมเขาถึงทำได้ และก็ทำได้ด้วยการทำเกษตรอินทรีย์มันเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ที่เราในชุมชนสามารถทำได้ บางคนอ้างยุ่งยากในขั้นตอนการทำและการนำไปใช้ ซึ่งถ้าเป็นเวทีก่อนทำดำเนินโครงการวิจัยเกษตรกรและชุมชนในพื้นที่จะมองว่าเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก แต่ในเวทีเห็นด้วยที่จะใช้วิธีนี้ในชุมชนพื้นที่ตำบลบ้านไทรและในอดีตทางโรงเรียนบ้านไทร บอกว่าทางโรงเรียนมีโครงการที่จะทำนาเกษตรอินทรีย์ในปีการศึกษาหน้าโดยใช้ที่ดินของโรงเรียนที่ว่างกว่า 10 ไร่ เป็นแปลงสาธิต ให้นักเรียนเป็นผู้ลงมือทำเป็นการปลูกฝัง ทักษะที่ดีตั้งแต่เด็ก ซึ่งปัจจุบันทางกลุ่มพุทธเกษตรอินทรีย์ ได้ให้การสนับสนุนด้านวัตถุดิบที่มี ต่อจากนั้นก็มาคุยเรื่องงานวิจัยในการทำโครงการ สิ่งที่ชุมชนจะได้รับในเชิงรูปธรรม ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงานจะได้แจ้งต่อชุมชนอีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งจะร่วมมือกับผู้สนใจเข้าร่วมโครงการ ก่อนที่จะถึงช่วงท้ายในการจัดเวทีให้ผู้เข้าร่วมเวทีถามตอบประเด็นที่สนใจ หลังจากนั้นเป็นการกรอกแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปและเกี่ยวกับการทำนา

ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

ผู้เข้าร่วมไม่เป็นไปตามเป้าหมาย มีผู้เข้าร่วมน้อย

2. บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

2.1 ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย เป็นไปตามความคาดหวัง

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม มีความเหมาะสมสำหรับสถานที่กับงบประมาณไม่เหมาะสมเพราะ ในห้องประชุมที่มีพื้นที่จำกัดไม่เป็นธรรมชาติ การจัดเวทีระดับชาวบ้านจึงไม่เหมาะสม งบประมาณก็เช่นกันจัด 5 วัน แต่ยังมีจำนวนจำกัด ถ้าจะจัดในครั้งต่อไปควรจะใช้เวทีที่โล่ง พื้นที่กว้างพอสมควรกลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปตามความคาดหวัง

กลุ่มคนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มแกนนำเกษตรกร แต่ละหมู่บ้าน เข้าร่วมเพราะ ความสนใจ อยากจะรู้

วิธีการแก้ปัญหาของท้องถิ่นขั้นตอนการดำเนินงาน มีความเหมาะสม เพราะแต่ละขั้นตอนเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้มีส่วนร่วมในการเสนอ แสดงความคิดเห็นตลอด การจัดเวที

วิธีการ/เครื่องมือ มีความเหมาะสมเพราะเป็นการจัดเวทีแบบชาวบ้านไม่มีพิธีการ ไม่มีขั้นตอนที่ซับซ้อนยุ่งยาก เป็นกันเอง ไม่มีวิชาการจนเกินไป มีความเหมาะสมเพราะเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของชุมชน แผนงานต่อเนื่อง บทบาทหน้าที่และข้อตกลงร่วม เป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่แผนงานเป็นไปตามที่คาดหวังไว้

ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะ

ปัญหาในการจัดเวทีคือการรวมคนผู้ที่จะเข้าร่วมตอนประสานงานไปเกือบทุกคนรับปากที่จะเข้าร่วมตามวันเวลาที่กำหนดไว้ แต่เมื่อถึงวันจริงๆกลับไม่เข้าร่วมทำให้การจัดเวทีต้องทำให้คนที่ต้องการจะเข้าร่วมแต่ไม่มีโอกาส การจัดเตรียมงานต้องสะดุดไปด้วย อีกอย่างหนึ่งจะเป็นทุกงานทุกเวทีคือการมาช้ากว่ากำหนด ทำให้กิจกรรม ข้อมูลบางหัวข้อต้องใช้เวลารอรับในการจัดการให้ความรู้ข้อมูล บางทีการทำความเข้าใจก็ไม่สมบูรณ์ ผู้เข้าร่วมก็ไม่เข้าใจ ขำร้ายบางคนไม่ถาม และที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่หน่วยงานนั้นหน่วยงานนั้นจัดประชุมยังให้เลย ผู้เข้าร่วมเวทีบางคนเป็นข้ออ้าง

ความสนใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วม ผลจากความเด่นของวิธีการและเครื่องมือ นำมาใช้ทำให้เกิดความสนใจ หรือวิทยากรกระบวนการหรือวิทยากรหรือเนื้อหาประเด็นที่กลุ่มสนใจ ประเด็นที่ผู้เข้าร่วมเวทีให้ความสนใจมากที่สุดคือการหาทางออกของการลงทุนในการทำนา มีการแลกเปลี่ยนถึงค่าใช้จ่ายต่างๆตั้งแต่ลงมือทำจนถึงกระบวนการขั้นสุดท้ายคือถึงโรงสีพ่อค้าคนกลาง มีการแสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวางและสำคัญที่สุดคือข้อมูลเกี่ยวกับการทดลองในพื้นที่นา และแปลงทดลองของเกษตรกรและกลุ่มแกนนำที่เข้าร่วม โครงการ และความสามารถของผู้นำ การพัฒนาศักยภาพของผู้นำในทักษะต่างๆหรือการฝึกฝนของผู้นำ กล่าวคือ กระบวนการจัดกิจกรรมวิจัยและพัฒนาทำให้เกิดการพัฒนาผู้นำหรือเครือข่ายผู้นำ หรือความร่วมมือของภาคีอย่างไรบ้าง ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานในอนาคต ทั้งงานในประเด็นที่กำลังทำวิจัยและงานพัฒนาด้านอื่นๆในชุมชนและสังคม และการยกระดับผู้นำชาวบ้านสู่วิทยากรกระบวนการหรือนักวิจัยในท้องถิ่นในอนาคตจากการจัดเวทีเราจะได้นำมาร่วมกระบวนการที่เข้าใจเพิ่มมากขึ้นพร้อมที่จะเป็นเครือข่ายในการพัฒนาร่วมกันในวันข้างหน้า อย่างทางโรงเรียนก็อยากให้จัดที่โรงเรียนเพราะจะได้ดึงชาวบ้านให้เข้ามาเห็นกิจกรรมต่างๆที่โรงเรียนทำ และจะง่ายในการ

จัดทำกิจกรรมของโรงเรียนถ้าชุมชนรับรู้ ความร่วมมือก็จะตามมา ในการจัดเวทีแต่ละครั้งชุมชนก็จะให้ความสนใจพอสมควร โดยเฉพาะเครือข่ายที่มีในแต่ละหมู่บ้าน เช่นเครือข่ายอาสาพัฒนาชุมชน เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน เครือข่ายศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน กลุ่มพัฒนาสตรี อาสาสมัครสาธารณสุข ในแต่ละหมู่บ้านมี

มากมายหลายองค์กร การประสานงานต่างๆจึงไม่ยากเท่าไร นอกจากคนเหล่านั้นมีความจำเป็นจะต้อง

ออกไปรับจ้างทำงานนอกพื้นที่ เพื่อความอยู่รอดของครอบครัวปฏิบัติการทางสังคมและการสร้างจิตสำนึกร่วมหรือการตระหนักร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มคนและชุมชนในการแก้ปัญหาในชุมชน และปัญหาสังคม การเกิดความเปลี่ยนแปลงหรือพลวัตการขับเคลื่อนของกลุ่มคนหรือชุมชนต่อการแก้ปัญหาในด้านต่างๆ ซึ่งสามารถบ่งชี้ได้

ชัดเจนและมีความต่อเนื่อง เช่นเกิดการรวมกลุ่ม เกิดเครือข่าย เกิดกลไกการจัดการปัญหา การประสานงานร่วมมือกับภายนอก ฯลฯ รวมถึงการคลี่คลายปัญหาต่างๆด้วยวิธีการบางอย่างที่ชุมชนร่วมกันดำเนินการ หรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการแก้ปัญหของชุมชนเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในปัจจุบันยังมีน้อยมากสำหรับการรวมตัวกันตามธรรมชาติเพื่อก่อขับเคลื่อนหรือประโยชน์ต่อส่วนรวม ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ถูกจัดตั้งขึ้น ตามหน่วยงานต่างๆ หรือผู้ที่ได้ผลประโยชน์เป็นผู้จัดตั้ง จึงเป็นปัญหาของคนในชุมชน จะเคลื่อนไหวที่ก็เมื่อเบื่องบนมีนโยบาย มีงบประมาณ ไม่มีการจัดการอย่างจริงจัง จริงใจ อย่างยั่งยืน วิทยุอาณแห่งการพัฒนาท้องถิ่นไม่มี คีที่ยังมีองค์กรเอกชนต่างๆที่ยังมองเห็นความสำคัญตรงนี้อยู่ พยายามรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นในชุมชน

เวทีสรุปรายงาน ข้อเสนอแนะ

วันที่ 20-25 เดือนกันยายน พ.ศ 2548

สถานที่ดำเนินการ

- พื้นที่ดำเนินโครงการวิจัย พื้นที่แกนนำชุมชน 5 พื้นที่

จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม

- ทีมวิจัยโครงการศึกษากระบวนการใช้ปฎิชีวาภาพในชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มพุทธเกษตรอินทรีย์ตำบลบ้านไทร
- แกนนำชุมชน
- พี่เลี้ยงโครงการ 2 คน
- กลุ่มเกษตรกรพุทธรเกษตรอินทรีย์และกลุ่มเกษตรกรที่มาจากการขยายผลในการดำเนินกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 33 คน ก็จะเป็นทีมงานที่เข้าร่วมโครงการกับนักวิจัย ในการเตรียมการต่างๆไม่มีปัญหาใดๆในการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานในโครงการ

เวทที่บ้านไทร หมู่ที่ 3 , 4

เวทที่บ้านไพบูลย์ หมู่ที่ 5 , 9

เวทที่บ้านหนองม่วง หมู่ที่ 12

เริ่มงานเมื่อวันที่ 20 – 25 กันยายน 2548

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเกษตรกร กลุ่มแกนนำ ชาวบ้านที่ทำนา จำนวนเวทีละ 40 คน

เวทีนี้เป็นเวทีสัญจรเพื่อเป็นการสรุปรายงาน และข้อเสนอแนะ ทั้ง 5 หมู่บ้าน โดยให้ผู้ใหญ่
วิฑูรย์ มากะเต เป็นทีมวิจัยด้วยเป็นผู้เตรียมชาวบ้านเข้าร่วมในเวที ชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
อาจจะเป็นเพราะได้จัดเวทีลักษณะเดียวกันนี้ มาแล้วหลายครั้ง ได้ คุณณรงค์ พิมพ์ศรี ลุงเสาะ พี่ตู ลุง
นงค์ ผู้ช่วยทีมวิจัย ช่วยในการจัดเตรียมสถานที่ในแต่ละเวทีแต่ละพื้นที่ ตาอุณ ศรีประโคน ภูมิปัญญา
ของหมู่บ้านนำหน้าชาวบ้านเข้าร่วมเวที อาศัยบริเวณบ้านของผู้ใหญ่เป็นสถานที่จัดในตอนเย็นของวันที่
20 – 25 กันยายน 2548 จากเวลา 18.00น.

สรุปกิจกรรมและแผนงานต่อเนื่อง

จากการจัดกิจกรรมครั้งนี้ เป็นการจัดต่อเนื่องจากการจัดเวทีของงานวิจัยช่วงหาข้อมูล ซึ่งได้
เอาหมู่ที่ 3,4,5,9,12 เป็นหมู่บ้านกรณีศึกษา เพื่อให้ต่อเนื่องกันเพราะมีหลายต่อหลายคนจะสอบถาม
งานวิจัยไปถึงไหนแล้วผลเป็นอย่างไร มีผู้ถามอยู่ตลอด คือชาวบ้านให้ความสนใจ เพราะที่ตรงนี้จะจัด
เวทีย่อยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลในการทำงานลงพื้นที่อยู่ทุกอาทิตย์ จึงเป็นที่สนใจของชาวบ้าน หลายคน
สนใจได้เข้าร่วมโครงการ ให้พื้นที่ในการใช้เป็นแปลงทดลองด้วยความเต็มใจ ในเวทีนี้จะเน้นการสรุปผล
และรายงานผลการดำเนินโครงการในการวิจัยด้านทำเกษตรอินทรีย์ วิธีการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ การใช้
ในนาข้าว ผลการทดลองในนาข้าวซึ่งเป็นแปลงทดลองของกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่บ้านไทร หมู่ที่
3,4,5,9,12 และมีตัวอย่างให้ดู เป็นที่สังเกตในหมู่บ้านในฤดูการทำนาปีนี้ มีการใช้การใช้ปุ๋ยชีวภาพกัน
เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก แต่ซื้อก็ยังคงมีการซื้อมาจากบริษัทที่มาขายให้ถึงบ้าน จึงย้ำเน้นให้ทำใช้เอง ใช้วัตถุ
ที่มีอยู่พื้นที่ในครัวเรือนเพราะจะลดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเป็นอย่างมาก

ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

สถานที่คับแคบไปคนเข้าร่วมเยอะ

กระบวนการนำเสนอข้อมูลสมบูรณ์

เวลาจำกัด

วิธีการนำเสนอข้อมูลในเวทีแรกๆยังไม่ชัดเจน แต่ก็มีปรับปรุงและสร้างความชัดเจนในเวทีต่อมา
ชัดเจนขึ้นรวมทั้งมีการทำความเข้าใจร่วมกันในแต่ละเวที

2. บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

2.1 ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย เป็นไปตามเป็นไปตามความคาดหวังมีการ
เปลี่ยนแปลงเนื้อหาข้อมูล บางส่วนออกไปงบประมาณ ในการจัดกิจกรรม มีความเหมาะสมไม่เหมาะสม
เพราะ สถานที่คับแคบไปคนเข้าร่วมเยอะ ช่วงระยะเวลาจำกัด ถ้าจะให้ดีต้องจัดในเวลากลางวัน หา
สถานที่ที่เหมาะสม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่

กลุ่มคนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวบ้านที่ทำนา เข้าร่วมเพราะ มีความสนใจ อยากทราบความ
เคลื่อนไหวของงานวิจัยเกี่ยวกับปุ๋ยชีวภาพ วิธีการ/เครื่องมือ มีความเหมาะสมเพราะเป็นการเน้นย้ำ
เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง

จากการจัดเวทีเราได้ข้อสรุปมีการขยายผลในระดับกลุ่มย่อย ประมาณ 5-10 คน เกิดกลุ่มที่สนใจ ในการดำเนินโครงการให้กับกลุ่มกับผู้ที่มีสนใจขึ้นภายในหมู่บ้านซึ่งเป็นการขยายผลต่อไป ซึ่งจะทราบได้จากแบบสอบถามและผู้สมัครร่วมโครงการ

แผนงานต่อเนื่อง บทบาทหน้าที่และข้อตกลงร่วม เป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่

แผนงานที่ปรับเปลี่ยน ปรับเปลี่ยนเพราะ จะเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้คนในชุมชนหัน มาสนใจใช้ปุยชีวภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะ มีอะไรบ้าง วิเคราะห์ปัญหาให้เห็นชัดๆว่าเกิดมาจากสาเหตุอะไร รวมถึงความยากง่าย ความสะดวกในการดำเนินกิจกรรม ไม่มีอะไรเพียงแค่สถานที่คับแคบไปหน่อย ช่วงเวลาไม่จำกัดและไม่ เหมาะสม ที่จะจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีคนเข้าร่วมเยอะ และจำเป็นที่จะต้องมีการบอกเล่า รายละเอียดขั้นตอนการทำอะไรสักอย่าง จึงจะต้องปรับปรุงแก้ไขพอสมควรในการจัดเวทีในครั้งต่อไป ความสนใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วม ผลจากความเด่นของวิธีการและเครื่องมือที่ นำมาใช้ทำให้เกิดความสนใจ หรือวิทยากรกระบวนการหรือวิทยากรหรือเนื้อหาประเด็นที่กลุ่มสนใจ ความ สนใจอยู่ที่กระบวนการขั้นตอนการทำปุยน้ำหมักชีวภาพ เพราะผู้เข้าร่วมให้ความสนใจ ชักถามข้อมูล ต่างๆอย่างกว้างขวาง ว่าจะต้องใช้วัสดุอะไรได้บ้าง ใช้ระยะเวลาเท่าใด มีวิธีการใช้อย่างไร

ก็มีบ้างบางคนถามว่าทำและใช้ปุยชีวภาพแล้วมันจะได้ผลมากน้อยเพียงไร รับประทานได้หรือไม่ แล้วใครจะรับผิดชอบ ทางทีมวิจัยชี้แจงและสรุปว่าผลจากการใช้ปุยชีวภาพจะดีหรือไม่นั้น ทางทีมวิจัย ได้ใช้ข้อมูลที่เป็นมาจากการปฏิบัติทดลอง ในแปลงสาธิตของผู้ที่เข้าร่วมโครงการและมีการจดบันทึก จะ มีการจดบันทึกการเจริญเติบโตของต้นข้าวจนกระทั่งเก็บเกี่ยว มีการเก็บตัวอย่างดินก่อน-หลังการปักดำ และเก็บเกี่ยว แล้วมีสรุปการดำเนินงานแจ้งให้ชุมชนได้รับทราบร่วมกันและร่วมกันแลกเปลี่ยนในเวที บรรยายการดำเนินการกิจกรรม ความประทับใจที่เกิดขึ้น จากการสะท้อนของผู้เข้าร่วมและทีมวิจัยให้ ความร่วมมือและความสนใจ ความสามารถของผู้นำ การพัฒนาศักยภาพของผู้นำในทักษะต่างๆหรือการ ฝึกฝนของผู้นำ กล่าวคือ กระบวนการจัดกิจกรรมวิจัยและพัฒนาทำให้เกิดการพัฒนาผู้นำหรือเครือข่าย ผู้นำ หรือความร่วมมือของภาคีอย่างไรบ้าง ที่จะเป็ประโยชน์ต่อการพัฒนางานในอนาคต ทั้งงานใน ประเด็นที่กำลังทำวิจัยและงานพัฒนาด้านอื่นๆในชุมชนและสังคม และการยกระดับผู้นำชาวบ้านสู่ วิทยากรกระบวนการหรือนักวิจัยในท้องถิ่นในอนาคตน่าจะมีแนวโน้มที่ดีขึ้น ที่ได้จากการจัดเวทีแต่ละ ครั้งก็เป็นการสะสมประสบการณ์ เพื่อจะพัฒนาปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น ปฏิบัติการทางสังคมและการสร้าง จิตสำนึกร่วมหรือการตระหนักร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มคนและชุมชนในการแก้ปัญหาในชุมชน และปัญหาสังคม การเกิดความเปลี่ยนแปลงหรือพลวัตการขับเคลื่อนของกลุ่มคนหรือชุมชนต่อการ แก้ปัญหาด้านต่างๆ ซึ่งสามารถบ่งชี้ได้ชัดเจนและมีความต่อเนื่อง เช่นเกิดการรวมกลุ่ม เกิดเครือข่าย เกิด กลไกการจัดการปัญหา การประสานงานร่วมมือกับภายนอก ฯลฯ รวมถึงการคลี่คลายปัญหาต่างๆด้วย วิธีการบางอย่างที่ชุมชนร่วมกันดำเนินการ หรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น น่าจะสร้างจิตสำนึกได้ในระดับหนึ่ง และค่อนข้างจะมากด้วย

เปลี่ยนการให้ความรู้ข้อมูล สถานการณ์ อุปสรรคปัญหาในการทำมาเป็นกระบวนการวิธี
ขั้นตอนการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ การใช้ในนาข้าว
ปรับเปลี่ยนแล้วเป็นไปตามความคาดหวังว่าจะเป็นไปตามความเป็นไปตามความคาดหวัง ผู้เข้าร่วมเวที
ให้ความสนใจ อยากทำเอง

เวทีประมวลผลข้อมูล

วันที่ 27 - 29 เดือนกันยายน พ.ศ 2548

สถานที่ดำเนินการ

- ห้องประชุมวัดจำปา

วัตถุประสงค์

- เพื่อแจ้งข้อมูลจากการสรุปบทเรียนที่ได้จากการจัดเวทีสังเคราะห์
- เพื่อสร้างความเข้าใจวัตถุประสงค์ของงานวิจัย
- ได้ผู้เข้าร่วมโครงการ
- เพื่อเก็บข้อมูลของผู้เข้าร่วมประชุม

จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม

- ทีมวิจัยโครงการศึกษากระบวนการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มพุทธเกษตร
อินทรีย์ตำบล
บ้านไทร

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 5 คน ก็จะเป็นทีมงานที่เข้าร่วมโครงการกับนักวิจัย ในการเตรียมการต่างๆ ไม่มี
ปัญหาใดๆในการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานในโครงการ

สรุปกิจกรรมและแผนงานต่อเนื่อง

เป็นเวทีเน้นเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เวทีได้สิ่งดีดีมากมายจากทีมวิจัยและพี่เลี้ยง
ทั้งสองคนที่เข้ามาช่วยหนุนเสริมด้านการสรุปวิเคราะห์และประมวลผล และยังเปิดโอกาสให้ซักถาม
ปัญหาต่างๆอย่างเป็นกันเอง จากสถานการณ์การทำนาของตำบลบ้านไทร เราได้ข้อสรุปร่วมกันดังนี้

- ลดการใช้ปุ๋ยเคมีลงให้มากที่สุด
- ทำปุ๋ยชีวภาพเอง และใช้เองเพื่อลดต้นทุนในการทำนา และเพื่อฟื้นฟูดิน
สภาพแวดล้อม สุขภาพ
- ใช้แรงงานในครัวเรือนให้มากที่สุดและช่วยเหลือกันในหมู่ญาติด้านแรงงาน

ทีมวิจัยได้ข้อมูลสถานการณ์ สภาพปัญหา อุปสรรคในการทำนา ในการลงทุน ก็นำมาสรุปประเด็น เพื่อ
หาทางออกร่วมกันว่าจะทำกันอย่างไร ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้มีผลกระทบต่อชุมชน ให้น้อยที่สุด
ตรงนี้ต้องยกให้ทีมวิจัยบางท่านอย่างพ่ออ้วน ที่มีวิธีการพูดให้ผู้เข้าร่วมเวทีสนใจ เข้าใจง่าย มีความรักถิ่น
ของตนเองมากยิ่งขึ้นความร่วมมือ/ความขัดแย้งและข้อสรุป ระหว่างการดำเนินกิจกรรมบรรยากาศในการ
ดำเนินกิจกรรม ความประทับใจที่เกิดขึ้น จากการสะท้อนของผู้เข้าร่วมและทีมวิจัยประทับใจผู้เข้าร่วมเวที

การเดินทางจะไกลสักหน่อยแต่ก็ยังให้ความร่วมมือมาร่วมกันมากพอสมควร แม้จะมีจำนวนน้อย และอีกประการหนึ่งแทบจะทุกคนพึงพอใจในตัวพี่เลี้ยงทั้งสองท่านความสามารถของผู้นำ การพัฒนาศักยภาพของผู้นำในทักษะต่างๆหรือการฝึกฝนของผู้นำ กล่าวคือ กระบวนการจัดกิจกรรมวิจัยและพัฒนาทำให้เกิดการพัฒนาผู้นำหรือเครือข่ายผู้นำ หรือความร่วมมือของภาคีอย่างไรบ้าง ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานในอนาคต ทั้งงานในประเด็นที่กำลังทำวิจัยและงานพัฒนาด้านอื่นๆในชุมชนและสังคม และการยกระดับผู้นำชาวบ้านสู่วิทยากรกระบวนการหรือนักวิจัยในท้องถิ่นในอนาคตปฏิบัติการทางสังคมและการสร้างจิตสำนึกร่วมหรือการตระหนักร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มคนและชุมชนในการแก้ปัญหาในชุมชนและปัญหาสังคม การเกิดความเปลี่ยนแปลงหรือพลวัตการขับเคลื่อนของกลุ่มคนหรือชุมชนต่อการแก้ปัญหาด้านต่างๆ ซึ่งสามารถบ่งชี้ได้ชัดเจนและมีความต่อเนื่อง เช่นเกิดการรวมกลุ่ม เกิดเครือข่าย เกิดกลไกการจัดการปัญหา การประสานงานร่วมมือกับภายนอก ฯลฯ รวมถึงการคลี่คลายปัญหาต่างๆด้วยวิธีการบางอย่างที่ชุมชนร่วมกันดำเนินการ หรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการแก้ปัญหของชุมชนเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในเวทีวันนี้ทำให้ผู้คนรักตัวเอง รักท้องถิ่น รักธรรมชาติ ต้องการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้นมีทัศนคติที่ดี

บทที่ 4

ผลการศึกษา

สภาพทั่วไปของชุมชนตำบลบ้านไทร

ตำบลบ้านไทร มีประวัติความเป็นมาตามที่บ้านทีกไว้ ซึ่งมีรายละเอียดไม่มาก พอจับใจความได้เป็นตำบลที่ได้รับการจัดตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในราวปี พ.ศ. 2478 มีผู้นำคนแรกตำแหน่งกำนัน คือ ขุนนิโครธาพิทักษ์ ในปัจจุบันผู้ดำรงตำแหน่งกำนันคือ นายโอภาส ปุยะติ มีเขตการปกครอง 12 หมู่บ้านประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 80 พูดภาษาพื้นเมืองคือภาษาไทย-เขมร ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ นอกนั้นก็พูดภาษาไทย-ลาว หมู่ที่ 5 กับหมู่ที่ 9 บ้านไพลูย์ ซึ่งย้ายถิ่นฐานมาจากทางจังหวัดศรีสะเกษมาตั้งรกรากที่นี่ และภาษาส่วย (กูย) หมู่ที่ 6 , 7, 12 บ้านหนองม่วงกับบ้านโคกลำโรง โยกย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดสุรินทร์ชุมชนนี้เป็นพื้นที่เป้าหมายหลักในการศึกษาวิจัย

1.1. ที่ตั้ง-อาณาเขต (แผนที่ประกอบ)

อาณาเขต ตำบลบ้านไทร มีพื้นที่อาณาเขตติดต่อดังนี้-

ทิศเหนือ	จรดกับ	ตำบลแสลงโทน อำเภوبرาญชาภิรมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
ทิศตะวันออก	จรดกับ	ตำบล อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
ทิศตะวันตก	จรดกับ	ตำบล โคกตูม อำเภوبرาญชาภิรมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
ทิศใต้	จรดกับ	ตำบลโคกม้า อำเภوبرาญชาภิรมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

1.2. ลักษณะทางภูมิศาสตร์

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ จะเป็นเนินเฉพาะที่ตั้งของหมู่บ้าน เพื่อป้องกันน้ำท่วม น้ำหลาก

2.1 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

โดยทั่วไปสภาพการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มบนที่เนิน เวลาฝนตกน้ำจะไหลลงไปลงสู่ที่นาที่อยู่ติดกับหมู่บ้าน แต่ละหลังคาเรือนส่วนใหญ่สร้างในรูปแบบดั้งเดิมก็มีสภาพเป็นเรือนยกขึ้นสูง พื้นล่างโล่ง ผสมผสานกับรูปแบบสมัยใหม่คือ เป็นบ้านชั้นเดียวหรือสองชั้นตามแบบสมัยนิยม พื้นที่จำกัดทำให้บ้านเรือนอยู่ใกล้ชิดติดกันจนแทบไม่มีทางเดิน เพราะไม่ได้มีการแบบแปลน อาศัยกันอยู่แบบครอบครัวใหญ่ มีปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก หลาน เหมือนครอบครัวสมัยเก่า

2.2 เส้นทางคมนาคม,การติดต่อกับภายนอก

เส้นทางคมนาคม การติดต่อกับภายนอก เป็นตำบลที่มีหมู่บ้านส่วนใหญ่อยู่ติดกับถนนใหญ่ หมายเลข 219 สายบุรีรัมย์-ประโคนชัย การคมนาคมจึงสะดวก ในบริเวณชุมชนมีถนนคอนกรีตเชื่อมติดต่อกับถนนสายหลักใช้ในการเดินทางไปมา

2.2.1 การศึกษานอกระบบ(กศน.,เครือข่ายการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่างๆ)

การศึกษานอกโรงเรียนนั้น ส่วนใหญ่ศึกษาต่อที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอประโคนชัย ในระดับ 3 กับระดับ 4 ซึ่งมีผู้ศึกษา จำนวน 48 คน แต่ตำบลบ้านไทรจะมีศูนย์ฝึกอบรมคุณธรรม-จริยธรรม วัดป่าไผ่บุญ หมู่ที่ 9 จะเป็นศูนย์เรียนรู้ฝึกอบรมด้านคุณธรรม ด้านจริยธรรม ลด ละ เลิก อบายมุข ทุกชนิด มีผู้เข้ารับการอบรมปีหนึ่งๆประมาณ 15,000- 20,000 คน ทั้งภาครัฐและเอกชน

2.3 สาธารณสุข(อนามัยชุมชน,ระบบประกันสุขภาพ,หรือสวัสดิการชุมชน) การสาธารณสุขประชากรตำบลบ้านไทร เมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วยหรือต้องการปรึกษาด้าน

สุขภาพจะติดต่อรับบริการจากสถานีนามัยตำบลบ้านไทร ซึ่งตั้งอยู่ในเขตของบ้านไทรหมู่ที่ 3 โดยมี เจ้าหน้าที่ประจำอยู่ 3 คน นางจรรุภา นุรณัฏฐจริญ เป็นหัวหน้าสถานีนามัย ภายในหมู่บ้านมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อ.ส.ม.)ให้การช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของเจ้าหน้าที่ประจำ มีการประกันสุขภาพ ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงผู้สูงอายุตามโครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค มีการดำเนินการประกันสุขภาพโดยใช้บัตรทองของโครงการในอัตราร้อยละ 98

2.4 วัฒนธรรมและประเพณี

2.4.1 วัฒนธรรมและประเพณีที่ดำรงรักษาไว้หรืออนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

วัฒนธรรมและประเพณี ส่วนใหญ่ยังคงอนุรักษ์แบบดั้งเดิมอยู่เป็นส่วนใหญ่ เช่น การเชือดือ ไชกลาง การเข้าทรง ผีบ้านผีเรือน การนับถือคนทรง(การละเล่นแม่แมด) การแห่นางแมว การเสี่ยงทาย เหตุการณ์ ยามเจ็บป่วย(การโบล) ส่วนประเพณีที่ยังคงอนุรักษ์แบบดั้งเดิม แต่รูปแบบเปลี่ยนแปลงตาม สมัยนิยม เช่นประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีวันเข้าพรรษา เป็นต้น วัฒนธรรมที่น่า ขกย่อง อย่างหนึ่งคือ การเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ตลอดจนการเชื่อฟังปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามตามวัฒนธรรมที่มีมา แต่ในอดีตและนอกจากนี้ยังมีการทำบุญบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคลในทุกๆปี,

2.4.2 วัฒนธรรมและประเพณีที่เปลี่ยนไปหรือขาดการสืบทอด

ส่วนประเพณียังคงอนุรักษ์แบบดั้งเดิม แต่รูปแบบเปลี่ยนแปลงตามสมัยนิยม เช่น ประเพณีวันขึ้น ปีใหม่ ประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีวันเข้าพรรษา เป็นต้น

2.5 ศาสนา ความเชื่อและการเคารพนับถือ

ร้อยละ 99 นับถือศาสนาพุทธ เชื่อเรื่องไชกลาง การเข้าทรง ผีบ้านผีเรือน การนับถือคนทรง (การละเล่นแม่แมด) การแห่นางแมว การเสี่ยงทาย เหตุการณ์ ยามเจ็บป่วย (การโบล)

2.6 การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำ(ผู้นำทางการเมืองและผู้นำธรรมชาติ)

ห มู่ ที่	หมู่บ้าน	จำนวนผู้รู้ ผู้นำ ผู้ชำนาญการ บุคคลตัวอย่างในด้านต่างๆของหมู่บ้าน (คน)								
		เกษตร กรรม	อุตสาหกรรม	การ แพทย์	จัดการ ทรัพยากร	กองทุน/ ธุรกิจ	ศิลปกรรม	ภาษา	ปรัชญา / ศาสนา	โภชน าการ
1	ไทร	60	50	-	-	15	1	-	3	1
2	ไทร	5	-	-	-	15	-	-	3	-
3	ไทร	25	15	-	-	15	5	-	3	2
4	ไทร	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5	ไพนุลย์	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	หนองม่วง	3	-	-	-	15	-	-	2	-
7	โคกสำโรง	2	-	1	-	15	-	-	1	-
8	โคกกี้	5	-	2	1	15	-	1	1	3
9	ไพนุลย์	5	-	1	-	15	-	2	2	5
10	โคกตะแบก	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	โนนสวรรค์	16	2	-	-	-	-	-	-	-
12	หนองม่วง	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวม		121	67	4	1	105	6	3	15	11

2.7 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและกลุ่มในชุมชน

2.7.1 ระบบเครือญาติ, ระบบอุปถัมภ์,ระบบกลุ่มการช่วยเหลือกัน,ระบบกลุ่มทางเศรษฐกิจ

2.7.2 การจัดการความสัมพันธ์และการจัดการกลุ่ม

2.7.3 ผลการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

2.7.4 ปัญหา,ความขัดแย้งและความช่วยเหลือ

2.8 ระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎเกณฑ์ของชุมชน

2.9 การจัดการความขัดแย้ง ความผิด,บทลงโทษ,การลงโทษและการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย

3. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

3.1 พื้นดิน

3.1.1 ลักษณะของพื้นดินและความเปลี่ยนแปลง

3.1.2 การใช้ประโยชน์และความเหมาะสม

หมู่ ที่	หมู่บ้าน	พท.ทำนา ทั้งหมด (ไร่)	คร.ทำนา ทั้งหมด	ครัวเรือนใช้พื้นที่ (ครัวเรือน)				
				ไม่เกิน 5 ไร่	6-10 ไร่	11- 20	21- 50	มากกว่า 50 ไร่
1	ไทร	2,900	115	-	10	21	84	-
2	ไทร	5,492	117	-	10	30	27	50
3	ไทร	5,400	110	10	25	35	15	25
4	ไทร	1,874	121	-	23	70	28	-
5	ไพบูลย์	2,415	180	45	15	87	28	5
6	หนองม่วง	2,036	143	39	38	34	27	5
7	โคกสำโรง	2,772	92	19	13	20	39	1
8	โคกกี้	1,490	103	10	25	45	18	5
9	ไพบูลย์	3,313	176	-	44	70	60	2
10	โคกตะแบก	570	41	7	4	15	15	-
11	โนนสวรรค์	2,007	80	-	30	30	15	5
12	หนองม่วง	2,000	100	-	40	50	10	-
รวม		32,269	1,378	130	277	507	366	98

3.1.3 ความเสื่อมโทรม,สาเหตุและผลกระทบ

3.1.4 การถือครองที่ดิน,กรรมสิทธิ์

- บุคคล
- กลุ่ม,ชุมชน
- นายทุน,คนนอกชุมชน

หมู่ ที่	หมู่บ้าน	ครัวเรือนมีที่ดินเป็นของตนเอง		ครัวเรือนไม่มีที่ดิน เช่าที่ทำกินทั้งหมด (คร.)	โดยเช่าที่ทำ กินจาก
		ไม่ต้องเช่าเพิ่ม (คร.)	ไม่พอเช่าเพิ่ม (คร.)		
1	ไทร	114	5	-	ญาติ พี่น้อง
2	ไทร	97	10	10	คนในชุมชน
3	ไทร	70	40	-	คนในชุมชน
4	ไทร	93	20	8	ญาติ พี่น้อง
5	ไพบูลย์	135	25	28	คนในชุมชน
6	หนองม่วง	102	37	4	คนในชุมชน

7	โคกสำโรง	77	-	15	คนนอกชุมชน
8	โคกกี้	94	9	-	คนในชุมชน
9	ไพบูลย์	157	12	7	คนในชุมชน
10	โคกตะแบก	34	7	-	ญาติ พี่น้อง
11	โนนสวรรค์	11	60	35	คนในชุมชน
12	หนองม่วง	60	20	20	คนในชุมชน
รวม		1,044	245	127	

3.2 พื้นน้ำ

3.2.1 แหล่งน้ำ

หมู่บ้าน	บ่อน้ำดิน(บ่อ)				บ่อบาดาล(บ่อ)				น้ำประปา	
	ส่วนตัว	ใช้ได้	สาธารณะ	ใช้ได้	ส่วนตัว	ใช้ได้	สาธารณะ	ใช้ได้	มี/ไม่มี	คร.ที่ใช้
ไทร	-	-	-	-	125	125	4	2	มี	7
ไทร	2	2	2	2	95	95	4	--	มี	95
ไทร	-	-	-	-	90	72	3	2	มี	10
ไทร	1	1	-	-	-	-	7	6	มี	102
ไพบูลย์	25	25	-	-	112	112	5	3	ไม่มี	-
หนองม่วง	-	-	2	2	20	20	6	3	มี	85
โคกสำโรง	-	-	-	-	12	11	3	2	ไม่มี	-
โคกกี้	-	-	1	1	-	-	4	2	ไม่มี	-
ไพบูลย์	-	-	4	4	89	89	-	-	ไม่มี	-
โคกตะแบก	-	-	-	-	16	16	6	1	มี	18
โนนสวรรค์	-	-	-	-	90	90	5	2	ไม่มี	-
หนองม่วง	-	-	1	1	15	10	4	3	มี	110
รวม	28	28	10	10	664	640	51	26		427

- 3.2.2 การจัดการน้ำ ระบบชลประทาน(เหมือง-ฝาย)
- 3.2.3 การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ
 - บริโภค/อุปโภค
 - เกษตรกรรม
 - ธุรกิจและอุตสาหกรรม
- 3.2.4 ความเปลี่ยนแปลง ความเสื่อมโทรม การสูญเสียและผลกระทบ
- 3.2.5 การอนุรักษ์และการฟื้นฟู
- 3.3 ป่าไม้และป่าชุมชน
 - 3.3.1 ขอบเขตพื้นที่,ขนาดพื้นที่,แผนที่
 - 3.3.2 ลักษณะของทรัพยากรในป่า
 - 3.3.3 การจัดการป่าและการใช้ประโยชน์(รัฐ,เอกชน,ชุมชน)
 - รูปแบบ/วิธีการจัดการป่า
 - การใช้ประโยชน์จากป่า(อาหาร,รายได้,ยารักษาโรค)
- 6. สภาพทางเศรษฐกิจ
 - 6.1 การประกอบอาชีพ
 - 4.1.1 ภาคการเกษตร(การผลิตและการแปรรูป)
 - 4.1.2 นอกภาคการเกษตร(การผลิตและการแปรรูป)
 - 6.2 การลงทุน(ต้นทุน,ผลตอบแทน)
 - 6.3 การจัดการปัจจัยการผลิต
 - 4.3.1 ปัจจัยที่ผลิตเอง
 - 4.3.2 ปัจจัยที่ซื้อจากภายนอก,ราคา
 - 4.4 การจัดการผลผลิต,ผลิตภัณฑ์และการบรรจุหีบห่อ
 - 4.4.1 ลักษณะผลิตผล,ผลิตภัณฑ์,หีบห่อ
 - 4.4.2 รูปแบบการจัดการผลิตผล,ผลิตภัณฑ์,หีบห่อ
 - 4.5 การตลาดการค้าและการขนส่ง
 - 4.5.1 รูปแบบการขนส่งและรูปแบบการตลาด
 - 4.5.2 แหล่งตลาด,ราคาจำหน่ายและความเปลี่ยนแปลง
 - 4.6 การใช้แรงงาน(แรงงานครอบครัว,แรงงานภายในชุมชน,แรงงานภายนอก)
 - 4.7 การสนับสนุนจากองค์กรภายนอก
 - 4.7.1 ความสัมพันธ์ขององค์กรกับหน่วยการผลิต/ชุมชน
 - 4.7.2 รูปแบบการสนับสนุน/การต่อเนื่อง

7. สภาพปัญหาของชุมชน/สังคม

7.1 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

7.2 ปัญหาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

7.3 ปัญหาทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

7.4 ปัญหาอื่นๆ

ชุมชนนี้เป็นพื้นที่เป้าหมายหลักในการศึกษาวิจัย ผลการศึกษาวิจัยปรากฏผลดังนี้

ผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัย

พื้นที่ชุมชนตำบลบ้านไทร อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบุรีรัมย์

ประวัติศาสตร์ชุมชน ตำบลบ้านไทร อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบุรีรัมย์ ตำบลบ้านไทร มีประวัติความเป็นมาตามที่บ้านทักไว้ ซึ่งมีรายละเอียดไม่มาก พอจับใจความได้ เป็นตำบลที่ได้รับการจัดตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในราวปี พ.ศ. 2478 มีผู้นำคนแรกตำแหน่งกำนัน คือ ขุนนิโครธาพิทักษ์ ในปัจจุบันผู้ดำรงตำแหน่งกำนันคือ นายโอภาส ปุยะติ มีเขตการปกครอง 12 หมู่บ้านประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 80 พูดภาษาพื้นเมืองคือภาษาไทย – เขมร ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ นอกนั้นก็พูดภาษาไทย – ลาว หมู่ที่ 5 กับหมู่ที่ 9 บ้านไพบูลย์ ซึ่งย้ายถิ่นฐานมาจากทางจังหวัดศรีสะเกษมาตั้งรกรากที่นี่ และภาษาส่วย (ญะ) หมู่ที่ 6 , 7, 12 บ้านหนองม่วงกับบ้านโคกสำโรง โยกระย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดสุรินทร์ชุมชนนี้เป็นพื้นที่เป้าหมายเป็นชุมชนเก่าแก่มาแห่งหนึ่งในจังหวัดบุรีรัมย์

ในแง่ของกระบวนการศึกษาซึ่งเป็นสิ่งที่ค้นพบคือในปัจจุบันท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในสังคมที่เรียกว่า โลกภิวัตน์ ซึ่งมีความเจริญทั้งทางด้านเทคโนโลยี และ วัตถุอย่างมากมาขึ้น ระบบชุมชนดั้งเดิมที่เคยมีความสัมพันธ์กันอย่างพี่น้อง มีความเกื้อกูลกัน มีวัฒนธรรม กลับถูกทำลายอย่างหนักหน่วงจากสิ่งนำเข้าทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตกที่รุกคืบใกล้เข้ามาทุกขณะ ในขณะที่ความสัมพันธ์กันอย่างเกื้อกูลแบบพี่น้องของคนในชุมชนจากที่มีในอดีตปัจจุบันถูกหลงลืมจากความเห็นแก่ตัวของคนรุ่นใหม่ที่ขาดการเอาใจใส่จึงทำให้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ที่ซบเซาไปอย่างช้าๆ และเสี่ยงต่อความล้มเหลวโดยเฉพาะความไม่เอาใจใส่ในชุมชนประเด็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ที่นำไปสู่ประเด็นความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกันของคนในชุมชน รวมถึงระดับความรุนแรงของกระแสการบริโภคนิยมของผู้คนในชุมชน ที่พร้อมจะบดขยี้ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเก่าแก่ที่ดั้งเดิมของชุมชนให้เป็นผุยผงโดยกล่าวหาว่าสิ่งเหล่านั้น ล้าหลังล้าสมัย ไม่สร้างรายได้ทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นความคิดที่น่ากลัวเป็นอย่างยิ่ง จากสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วจากการพัฒนา ที่ส่งผลและผลักดันให้วิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิมแปรผันไป แบบแผนการดำรงชีวิตที่เคยเรียบง่ายกลับกลายเป็นการดิ้นรนภายใต้ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่วัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมล่มสลายไป และที่เป็นเช่นนี้เพราะเราละเลยอดีต ไม่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาดั้งเดิม ชุมชนอ่อนแอ รู้ไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงติดอยู่กับค่านิยม ความเอาใจใส่เปรียบกันชุมชนไม่มีที่สิ้นสุด

ขาดความเอื้ออาทรต่อกัน ดังนั้นความจำเป็นของชุมชนจึงจำเป็นต้องทำให้สมาชิกของชุมชนรับรู้ว่าจะไร คือความสำเร็จและความล้มเหลวในอดีต สาเหตุปัจจัยความสำเร็จและล้มเหลวเหล่านั้นมีอะไรบ้างทิศทาง ที่สังคมได้ดำเนินมาแต่อดีตนั้นเป็นทิศทางที่เหมาะสมแล้วหรือไม่ เพียงใด

ปัจจุบัน เกษตรกรในตำบลบ้านไทรไม่ได้พึ่งพาวิธีการทำการเกษตรกรรมแบบเก่าเพียงอย่างเดียว หรือพึ่งพาอาหารจากสายน้ำเหมือนในอดีต แต่โดยส่วนใหญ่ยังทำนาเก็บข้าวไว้กินแต่วิถีการผลิต เป็นการใช้เครื่องทุ่นแรง รถไถเดินตามและการจ้างค่าแรงงานรายวันภายในชุมชน มีการปลูกสวนไม้ผล ปลูกผักขาย รายได้ของชุมชนแต่ด้วยกระบวนการที่ใช้สร้างผลผลิตเกษตรกรในปัจจุบันต้องอาศัยปุ๋ยเคมี และสารเคมีเพื่อเร่งการเจริญเติบโต จากการที่ธรรมชาติถูกทำลายลงโดยน้ำมือมนุษย์จนส่งผลให้ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขาดความสมดุลเกิดความเสียหายแก่สภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ สารเคมีเกินมาตรฐานที่สิ่งแวดล้อมจะทำลายได้ จึงทำให้เกิดมีสารพิษตกค้างในดิน,น้ำ,อากาศ ดังนั้นการ ปฏิรูปการใช้สารเคมีและสารพิษจึงถือได้ว่าเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในอนาคต ได้

ยิ่งไปกว่านั้นการทำการเกษตรทุกวันนี้ ชาวบ้านมักจะนิยมใช้ปุ๋ยเคมีและสารพิษจำพวกยาฆ่าแมลง และยาปราบศัตรูพืช ทำให้ดินเสื่อมสภาพลง และเกิดปัญหาต่างๆตามมา เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ซึ่งสัตว์เหล่านี้ต้องกลายมาเป็นอาหารชาวบ้านทั้งสิ้น สารพิษต่างๆจึงมาตกอยู่ที่ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้บริโภค อาหารเหล่านั้น เนื่องจากความไม่เข้าใจถึงผลกระทบที่จะตามมาของการใช้สารเคมีการอบรมเรื่องเกษตร อินทรีย์ แทนเกษตรเคมีตามแผนกิจกรรมในการดำเนินโครงการวิจัยในชุมชน จึงเห็นควรให้มีการศึกษา สภาพปัญหาและหาแนวทางการแก้ไขปัญหากการไม่นิยมใช้ปุ๋ยชีวภาพในพื้นที่ทำการเกษตร ทั้งในด้าน การผลิต ผลกระทบที่มีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทราบถึงประโยชน์ของการใช้ปุ๋ยชีวภาพและ เปลี่ยนแปลงความคิดที่ผิดๆจากการใช้ปุ๋ยเคมีและหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพแทน

สภาพสังคมและวัฒนธรรม

วัฒนธรรมและประเพณีที่ดำรงรักษาไว้หรืออนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

วัฒนธรรมและประเพณี ส่วนใหญ่ยังคงอนุรักษ์แบบดั้งเดิมอยู่เป็นส่วนใหญ่ เช่น การเชื่อถือ โชคลาง การเข้าทรง ผีบ้านผีเรือน การนับถือคนทรง(การละเล่นแม่แม่มด) การแห่นางแมว การเสี่ยงทาย เหตุการณ์ ยามเจ็บป่วย(การ โบล) ส่วนประเพณีที่ยังคงอนุรักษ์แบบดั้งเดิม แต่รูปแบบเปลี่ยนแปลงตาม สมัยนิยม เช่นประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีวันเข้าพรรษา เป็นต้น วัฒนธรรมที่น่า ขกข่อง อย่างหนึ่งคือ การเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ตลอดจนการเชื่อฟังปฏิบัติในสิ่งที่ตั้งตามวัฒนธรรมที่มีมา แต่ในอดีตและนอกจากนี้ยังมีการทำบุญบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคลในทุกๆปี

วัฒนธรรมและประเพณีที่เปลี่ยนไปหรือขาดการสืบทอด

ส่วนประเพณียังคงอนุรักษ์แบบดั้งเดิม แต่รูปแบบเปลี่ยนแปลงตามสมัยนิยม เช่น ประเพณีวันขึ้น ปีใหม่ ประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีวันเข้าพรรษา เป็นต้น

ศาสนา ความเชื่อและการเคารพนับถือ

ร้อยละ 99 นับถือศาสนาพุทธ เชื่อเรื่องโชคลาง การเข้าทรง ผีบ้านผีเรือน การนับถือคนทรง (การละเล่นแม่แมด) การแห่นางแมว การเสี่ยงทาย เหตุการณ์ ยามเจ็บป่วย (การโบล)

ดังนั้นปัญหาไม่นิยมใช้ปุ๋ยชีวภาพ ของกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ตำบลบ้านไทรจึงถูกมองว่า ปัญหาในระดับนโยบายที่ต้องเร่งดำเนินการแก้ไขและส่งเสริมให้เกษตรกรร่วมกันตระหนักถึงความสำคัญอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพราะปัญหาที่เกิดจากผลกระทบของการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในพื้นที่การเกษตรที่เกษตรกรนิยมใช้ในทุกพื้นที่ของประเทศไทย เนื่องจากเห็นผลเร็วและผลผลิตต่อสูงและสะดวกต่อการใช้ และผลกระทบที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมหรือส่งผลกระทบต่อสุขภาพผู้ที่ใช้ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกขณะ ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งด้านการเมือง และความมั่นคงของประเทศ

และในสภาพสังคมปัจจุบัน เศรษฐกิจชาวตำบลบ้านไทรเป็นชุมชนเกษตรกรรมพึ่งพารายได้จากการเกษตรกรรม การปรับระบบเกษตรกรรมของเกษตรกรในชุมชนมาจากระบบดั้งเดิมเพื่อเป็นการตอบสนองต่อการกินอยู่ของครอบครัวและชุมชน มาเป็นระบบเกษตรกรรมเคมีภายใต้ นโยบายการส่งเสริมและพัฒนาจากองค์การภายนอกที่มาจากหน่วยของรัฐที่ผ่านมาพบว่าพืชเศรษฐกิจมีผลผลิตต่อไร่ในอัตราสูงสุดกลับลดต่ำลงมาก ปัจจัยการผลิตจำพวกสารเคมี ปุ๋ยเคมี และยากำจัดศัตรูพืชมีแนวโน้มการใช้ในแต่ละครอบครัวเกษตรเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดินที่เคยอุดมสมบูรณ์เริ่มเปลี่ยนสภาพเป็นดินแข็งกระด้างเกิดการชะล้างและพังทลายของพื้นที่เกษตรกรรม เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต และในด้านสุขภาพเกษตรกรบางส่วนหันมาให้ความสนใจในการทำการเกษตรอินทรีย์และหันมาใช้สุขภาพกันมากขึ้น

ในส่วนของกลุ่มเกษตรกรในชุมชนบางส่วนยังไม่นิยมหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพในพื้นที่เกษตรกรรมของตนเองทำให้ชุมชนตำบลบ้านไทร อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ยังคงประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ซึ่งมีพื้นที่ทำนาจำนวน 32,269 ไร่ ในการเพาะปลูกเกษตรกรส่วนใหญ่นิยมใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในปริมาณมากเพื่อบ่มเน้นปริมาณของผลผลิตที่ได้เป็นสำคัญ โดยขาดความตระหนักถึงผลกระทบจากกระบวนการผลิต ขณะเดียวกันเกษตรกรต้องแบกรับกับปัญหาด้านทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตตกต่ำ สภาพแวดล้อมโดยรวมถูกทำลาย สารเคมีตกค้างในผลผลิต ดิน น้ำ อากาศ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขาดความสมดุล ต้องเร่งหาวิธีการศึกษากระบวนการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชนและเพื่อขยายผลเป็นในพื้นที่ใกล้เคียงเพราะการที่แก้ไขปัญหานี้ให้ได้นั้น มิใช่หน้าที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือองค์กรใดองค์กรหนึ่ง แต่ทุกคนในชุมชนและสังคมจะต้องร่วมแรงร่วมใจกัน เพื่อสร้างแรงจูงใจและค้นหากระบวนการส่งเสริมในชุมชนให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนสืบไป

ผลจากการวิจัยที่เป็นเนื้อหาที่เป็นข้อค้นพบในระดับชุมชน

ทีมวิจัยได้รับทราบข้อมูลที่เป็นปัญหาในชุมชนเพิ่มขึ้น และมีความชัดเจนสามารถบอกเหตุแห่งปัญหาและทีมวิจัยได้ข้อมูลนั้นได้ มีความชัดเจนด้านข้อมูลในสถานการณ์การใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี โดยได้ทราบถึงกลุ่มเกษตรกรที่เป็นตัวการและการปรับแนวคิด ให้กลุ่มเกษตรกรหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพที่

ปลอดภัยและสามารถผลิตขึ้นใช้เองในชุมชนได้ ซึ่งเป็นประเด็นที่ทีมวิจัยและชุมชนไม่เคยทราบมาก่อน และเป็นประเด็นที่ทีมวิจัยไม่ได้ถูกคิด

ทำให้กลายเป็นสาเหตุของปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในเชิงสังคม ดังนี้

- **ปัญหาด้านการขาดความรู้ด้านการเกษตร**

เป็นปัญหาที่พบได้โดยทั่วไปในชุมชนตำบลบ้านไทรเนื่องจากอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาให้ความรู้ไม่เพียงพอจึงทำให้การดำเนินงานด้านการส่งเสริมการเกษตรเป็นไปอย่างล่าช้า

- **ปัญหาที่ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น**

เนื่องจากเกษตรกรหันไปใช้ปัจจัยการผลิตภายนอกมากยิ่งขึ้น เช่น การใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชซึ่งมีราคาแพงทำให้ต้นทุนทางการผลิตสูงขึ้น

- **ปัญหาด้านสุขภาพ**

สารเคมีสะสมอยู่ในร่างกาย จากการใช้สารเคมีทางการเกษตรมากเกินไปและมีการใช้ยาบางชนิดอย่างไม่ถูกวิธี

- **ปัญหาด้านการศึกษา**

เกษตรกรขาดข้อมูลและความรู้เรื่องโรคพืช จากการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่รัฐด้านการเกษตรยังไม่ทั่วถึงและไม่เป็นไปตามฤดูกาลของการเกิดโรคระบาด

- **ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม**

อากาศเป็นพิษ กลุ่มควันหมอกจากการฉีดพ่นสารเคมีปกคลุมบริเวณหมู่บ้าน และการสะสมสารตกค้างในดิน

การเปลี่ยนแปลงและสาเหตุของการเปลี่ยนที่เป็นผลจากการศึกษาวิจัย

ข้อค้นพบที่เป็นเนื้อหา

กรณีศึกษาการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชน ได้มีกิจกรรมการประชุมทั้งกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม ทำให้คณะผู้วิจัยได้ทราบความจริงที่เกิดขึ้นในชุมชนเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยในการเกษตรกรรมของเกษตรกรในพื้นที่ ส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยเคมีในการทำการเกษตร และส่วนใหญ่จะใช้ปุ๋ยเคมีเพียงอย่างเดียว มีการใช้ปุ๋ยที่ได้จากธรรมชาติ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักน้อยมาก ไม่มีการปลูกพืชหมุนเวียน พืชคลุมดิน ไม่ใช้ปุ๋ยพืชสด เป็นเพราะขาดความรู้ การลอกเลียนแบบ หรือมีความเคยชินกับการทำการเกษตรแบบเดิม ๆ การทำการเกษตรในลักษณะเช่นนี้เป็นประจำทุก ๆ ปี ทำให้ดินเสื่อมสภาพ ในดินขาดสารอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อการเจริญเติบโตของพืช ในการปลูกพืชแต่ละครั้งจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อต้องการให้ได้รับผลผลิตในปริมาณเท่าเดิมไม่น้อยกว่าเดิม ยิ่งทำให้ดินเสื่อมสภาพเร็วขึ้น เกษตรกรต้องประสบกับปัญหาได้ผลผลิตน้อย และปัญหาอื่น ๆ ที่ตามมา เช่น ราคาผลผลิตตกต่ำ ปุ๋ยเคมีราคาแพง บางรายโชคร้ายก็เจอปุ๋ยปลอม ปัจจัยการผลิตมีราคา

สูง ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้นเรื่อย ๆ ทุก ๆ ปี ความสะดวกและค่านิยมในการใช้เครื่องจักรกลในการเกษตรแทนการใช้แรงงานจากสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย การใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช เช่น ยาฆ่าหญ้า ฆ่าปู ที่คอยกัดกินต้นข้าว ยาเบื่อหนู ทำให้มีสารพิษตกค้าง สะสมอยู่ในพืชผัก ในดิน และส่งผลให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง สิ่งแวดล้อมถูกทำลายลงไปเรื่อย ๆ ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์เกษตรกรได้รับผลกระทบต่อนตนเองและบุคคลรอบข้าง ทั้งโดยตรงและทางอ้อม รวมทั้งปัญหามลพิษธรรมชาติที่ไม่สามารถจะคาดเดาได้ เช่น ฝนแล้ง ฝนทิ้งช่วง หรือน้ำท่วมขัง ส่งผลให้เกษตรกรต้องประสบกับปัญหาที่ตามมาคือ ความยากจน การมีหนี้สินมากมาย ต้องขายที่ทำกิน ทั้งดินฐาน อพยพเข้าไปขายแรงงานในเมืองหลวง ทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น การใช้ชีวิตในสังคมต้องแก่งแย่งแข่งขันกัน ความเอื้ออาทรหดหายไป ความเห็นแก่ตัวเข้ามาแทนที่ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้มีความเชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่

จากการส่งแบบสอบถามเกษตรกร จำนวน 100 คน ในพื้นที่บ้านไทร หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านไทร อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ พื้นที่ที่ทำการวิจัย ได้รับแบบสอบถามกลับ จำนวน 63 คน ผู้ตอบแบบสอบถามใช้ปุ๋ยเคมีในการทำการเกษตรทุกคน ไม่รู้จักปุ๋ยชีวภาพ จำนวน 48 คน รู้จักปุ๋ยชีวภาพ จำนวน 15 คน โดยรู้จากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ ทุกคนไม่เคยใช้ปุ๋ยชีวภาพในแปลงเกษตรเลยในระยะเวลา 2 ปี ที่ผ่านมา จากการที่ได้ทราบจากการประชาสัมพันธ์จากสื่อต่าง ๆ ว่าการใช้ปุ๋ยชีวภาพสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ ทำให้สภาพของดินไม่เสื่อมสภาพ และที่สำคัญคือเพิ่มผลผลิตได้ ทำให้ทุกคนมีความสนใจที่จะใช้ปุ๋ยชีวภาพในการทำการเกษตร ทำอย่างไร หรือจะหาซื้อได้จากที่ไหน อยากรู้ อยากศึกษาและอยากลงมือปฏิบัติจริง เพื่อที่จะพัฒนาการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของตนให้ดีขึ้น แต่ยังขาดผู้นำ ขาดความมั่นใจ ปุ๋ยชีวภาพที่ได้ยินได้ฟังมาว่าดินนั้นจะดีขึ้นหรือไม่

ดังนั้นกระบวนการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชนจึงเห็นเป็น โอกาสดีที่จะดำเนินการให้ความต่อเนื่องโดยการจัดทำโครงการ “การศึกษาระบบส่งเสริมการใช้ปุ๋ยเคมีกับการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชน” เพื่อค้นหาความจริงและศึกษาระบบการส่งเสริมให้กับเกษตรกรกลุ่มพุทธเกษตรอินทรีย์ โดยให้เกษตรกรผู้สนใจที่เข้าร่วมเวทีย่อยเพื่อเรียนรู้วิธีการทำปุ๋ยชีวภาพใช้เองในชุมชนซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากรวมทั้งคัดเลือกแกนนำเกษตรกรเข้าร่วมโครงการได้ทำการทดลองในช่วงการดำเนินโครงการวิจัยช่วงที่ 1 ได้ปฏิบัติจริงด้วยตนเองในแปลงทดลอง จำนวน 4 จุด ๆ ละ 2 แปลง โดยใช้ปุ๋ยเคมี 1 แปลง และใช้ปุ๋ยชีวภาพ 1 แปลง ในแต่ละจุดจะคัดเลือกสภาพดินที่แตกต่างกันออกไป ในจุดเดียวกันจะมีสภาพดินเหมือนกัน เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างการใช้ปุ๋ยทั้ง 2 ชนิด ในสภาพดินต่าง ๆ ผลที่ได้รับจะเหมือนกันหรือแตกต่างกัน ภายใต้ข้อกำหนดหรือข้อบังคับเดียวกัน มีการควบคุมตัวแปรต่าง ๆ หรือสภาพแวดล้อมให้เหมือนกัน ผู้ทำการทดลองมีความซื่อสัตย์ ปฏิบัติตรง วางตัวเป็นกลาง ไม่เข้าข้างปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยชีวภาพ มีการสังเกต การจดบันทึกความเปลี่ยนแปลง สรุปนำเสนอที่ประชุม เป็นระยะ ๆ เป็นประจำสม่ำเสมอ ผลการวิจัยที่ได้จากผลการทดลองปฏิบัติจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการใช้

ปฏฺิยในการเกษตรของกลุ่มเกษตรกรในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง เกษตรกรหันมานิยมใช้ปุ๋ยชีวภาพ และผลิตปุ๋ยชีวภาพขึ้นใช้เอง โดยผลการศึกษา และทดลองปฏิบัติในการดำเนิน โครงการวิจัยนั้นทำให้พบว่า แนวคิดของเกษตรกรในชุมชนได้มีการเปลี่ยนแปลงและให้ความสำคัญกับประเด็นการใช้ปุ๋ยชีวภาพเป็นจำนวนมากขึ้น ขึ้นอยู่กับผลการทดลองในช่วงที่ 1 ที่ 2 และกระบวนการขับเคลื่อน และการสนับสนุนในพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในชุมชน

ผลจากการวิจัยที่เป็นทรัพยากรบุคคล

กลุ่มเกษตรกรผู้เคยใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

○ เกษตรกรได้รับการพัฒนาทางด้านแนวคิดด้านการผลิตพืชผลทางการเกษตรให้เข้มแข็งขึ้น ที่มีปัญหาด้านสุขภาพคล่ีคลายลงระดับหนึ่ง สิ่งที่เป็นผลชัดเจนที่สุดคือเมื่อใช้ปุ๋ยชีวภาพบุคคลในครอบครัวสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมในพื้นที่การเกษตรได้เนื่องจากมีความปลอดภัยมากขึ้น และบางรายยอมรับในผลกระทบที่ตนเองก่อทั้งในแง่และแง่ลบมากขึ้นแต่ยังคงต้องมีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ เช่น การแก้ปัญหา

○ คนทำงานด้านการส่งเสริมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการพัฒนาทักษะและแนวความคิดรวมทั้งทัศนคติที่มีต่อการส่งเสริมให้ความรู้กับเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายซึ่งเป็นไปในแง่บวกมากขึ้น

○ กลุ่มเกษตรกรในชุมชนตำบลบ้านไทรในกลุ่มเป้าหมายหลักและกลุ่มเป้าหมายรองสามารถมองปัญหาของตนเองได้อย่างลึกซึ้ง มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อคนอื่นและสังคมมากขึ้นและมองเห็นคุณค่าของตนเองและตระหนักถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น

ผลการศึกษาวิจัยที่เป็นกระบวนการ

○ การใช้กลไกทางสังคมโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรในชุมชนในการช่วยเหลือและแก้ไขมองปัญหาร่วมกันในชุมชน

○ การพัฒนาศักยภาพและทักษะการดำเนินชีวิตโดยบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่เป้าหมาย โดยใช้กระบวนการวิจัยในการศึกษา

○ การใช้กลยุทธ์ การเข้าถึงพื้นที่ของกลุ่มเพื่อนเกษตรกรและใช้เกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จจากการทำเกษตรอินทรีย์ทำให้ สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูล

ผลการศึกษาวิจัยที่เป็นผลการปฏิบัติการ

ในประเด็นของผลการปฏิบัติการ ทีมวิจัยของนำเสนอในเนื้อหาของผลการปฏิบัติการในช่วงที่ 2 เป็นหลัก โดยนำภาพสรุปเนื่องานของส่วนที่ 1 ในช่วงท้ายของการดำเนินงานคือ การวิเคราะห์ข้อมูลมาเชื่อมโยงเพื่อให้เห็นภาพโดยรวมของทั้งหมด ดังนี้

ทีมวิจัยได้เก็บข้อมูลในช่วงที่ 1 เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยเน้น

- ข้อมูลชุมชนภาพรวมทั้งหมด (บริบทชุมชน)
- ชุดข้อมูลสถานการณ์ปัญหาด้านการเกษตรในชุมชนตำบลบ้านไทร

- รูปแบบและผลการศึกษาระบบการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชนเพื่อการขยายผลในแนวทางของกลุ่มเกษตรกรผ่านการเรียนรู้และเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ ในชุมชน

โดยภาพรวมข้อมูลทั้ง ประเด็นได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนใหญ่ที่มีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา ทีมวิจัยได้นำเอาข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อหารูปแบบหรือกระบวนการที่นำมาใช้ในการส่งเสริมในชุมชนโดยเงื่อนไขตัวแปรที่ทีมวิจัยนำมาใช้ในการวิเคราะห์ความต้องการของกลุ่มเกษตรกรที่มีอยู่ในชุมชน และมีความเป็นไปได้ในการร่วมกันสนับสนุนกระบวนการนั้น และองค์ความรู้และแนวทางที่ได้จากภายนอกและภายในชุมชนและนำมาปรับใช้ในชุมชนได้ ซึ่งผลของการวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นของการส่งเสริมด้านการใช้ปุ๋ยชีวภาพ โดยใช้ต้นทุนเดิมที่มีอยู่เดิมในชุมชนมาใช้เป็นกระบวนการส่งเสริมมีดังนี้

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไทร สนับสนุน ดังนี้

- จัดให้มีกิจกรรมอาชีพแก่กลุ่มเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยชีวภาพในการทำเกษตรด้วยการเสนอโครงการเข้าสู่ อบต. เพื่อจัดสรรงบประมาณในการเสริมรายได้
- ฝึกอบรมด้านการส่งเสริมให้ชุมชนบ้านไทรเป็นพื้นที่นำร่องในการทำเกษตรอินทรีย์ให้เป็นการเสนอทางเลือกในการประกอบอาชีพต่อไป
- สนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรพุทธเกษตรอินทรีย์ ด้านงบประมาณและประสานความร่วมมือ กำลังใจ
- ส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรพุทธเกษตรอินทรีย์ที่มีอยู่ เพื่อพัฒนาให้เป็นที่เลี้ยงในการพัฒนาเพิ่มศักยภาพของเครือข่ายเกษตรกรในพื้นที่ให้มีความเข้มแข็งขึ้น
- จัดให้มีศูนย์กลาง เวทีสาธารณะในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและพบปะพูดคุยกันของกลุ่มเกษตรกรประจำตำบล
- หนุนเสริมการทำเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่องดำเนินกิจกรรมโดยกลุ่มพุทธเกษตรอินทรีย์ และเครือข่ายเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงตำบลบ้านไทร

ได้กระบวนการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชนตำบลบ้านไทร โดยใช้ต้นทุนเดิมทางสังคมเป็นผลที่เกิดขึ้นและสร้างการเปลี่ยน ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัย

- กลุ่มเกษตรกรพุทธเกษตรอินทรีย์ในชุมชนตำบลบ้านไทร เริ่มเปลี่ยนวิธีคิดในทัศนะของคนที่มีต่อชุมชนและสังคมส่วนรวม เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ในอดีต การคิดแบบปัจเจกบุคคล ที่แยกปัญหาตนเองออกจากปัญหาสังคมโดยมองว่าเป็นคนละเรื่องเมื่อทีมวิจัยได้ใช้กระบวนการศึกษาวิจัยและกระบวนการส่งเสริมในแบบมีส่วนร่วมก็สามารถเปลี่ยนวิธีคิดของคนในชุมชนที่มีต่อปัญหาด้านเกษตรในชุมชนตนเองในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนไปจากอดีตอย่างมาก เห็นได้จากการปรับเปลี่ยนแนวคิดของกลุ่ม

เกษตรกรในพื้นที่ต้องนำมาปฏิบัติร่วมกันที่ตั้งขึ้นมาจึงได้เป็นข้อตกลงร่วมกัน แต่เมื่อชุมชนได้รับรู้ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางในการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพของกลุ่มเกษตรกรตำบลบ้านไทร ซึ่งเป็นกระบวนการปลูกจิตสำนึกและให้เกษตรกรในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเกิดปัญหาและผลกระทบในแต่ละด้านที่เกิดขึ้น ถ้าชุมชนตำบลบ้านไทรมีการใช้ปุ๋ยเคมีพื้นที่การเกษตรในชุมชนจะเสื่อมโทรมลงมากกว่านี้ จึงทำให้กลุ่มเกษตรกรพุทธเกษตรอินทรีย์และประชาชนในชุมชนตำบลบ้านไทรผู้เข้าร่วมปรับเปลี่ยนแนวคิดในการแก้ไขปัญหามีส่วนร่วม กล่าวคือ ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นแค่กลุ่มเกษตรกรที่ทำนานเท่านั้น แต่เมื่อเกิดผลกระทบและได้รับผลกระทบจากปัญหานั้น ชุมชนจะยืนอยู่บนฐานคิดของการพึ่งพากันอย่างเกื้อกูล สิ่งเหล่านี้เป็นต้น ผลการปฏิบัติตัวที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนแนวคิดคิด กระบวนการเรียนรู้และปลูกฝังแนวความคิดที่มองประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนนำมาใช้ในการจัดการกับปัญหาการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและมีความจำเป็นต้องทำอย่างต่อเนื่อง เมื่อกลุ่มเกษตรกรและประชาชนในชุมชนสามารถเห็นผลที่เป็นปรากฏการณ์และเกิดการยอมรับและปฏิบัติตาม คนส่วนน้อยและถูกหลานในอนาคตก็จะยอมรับและปฏิบัติตามต่อแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ต่อไปอย่างยั่งยืน

ในส่วนของทีมวิจัยเองเมื่อได้เข้ามาทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นถึงแม้จะเป็นกลุ่มเกษตรกรกลุ่มเล็กๆ แต่ก็มีความพื้นฐานการทำงานในชุมชนอยู่แล้ว ซึ่งทีมวิจัยมีรูปแบบวิธีการทำงานเน้นการแสวงหาแนวทางร่วมในรูปของกลุ่มและเครือข่ายและสร้างกระบวนการเรียนรู้และค้นหากลไกเพื่อให้กลุ่มและเครือข่ายมีความเข้มแข็ง ซึ่งจะนำไปสู่การต่อสู้เชิงนโยบายหรือการปฏิบัติตามนโยบายที่มีประโยชน์ชุมชนส่วนรวมเป็นหลัก เมื่อทีมวิจัยได้เข้ามาเรียนรู้กระบวนการทำงานในแนวทางวิจัยแบบท้องถิ่น ทำให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการศึกษาข้อมูลของทรัพยากรหรือทุนเดิมทางสังคมที่มีอยู่ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญและเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวและนำมาปรับใช้ นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน และการศึกษากระบวนการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชน เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับการทำงานชุมชนในปัจจุบัน ทีมวิจัยได้ยอมรับปรับเปลี่ยนแนวคิด ทิศทางการทำงานและนำไปปรับใช้ต่อไป

■ การยกระดับการทำงาน จากการทำงานวิจัยและความตื่นตัวของกลุ่มเกษตรกรพุทธเกษตรอินทรีย์ในตำบลบ้านไทร นอกจากการพยายามจะเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัยแล้ว ยังเกิดกลุ่มเครือข่าย ที่ทำงานเพื่อชุมชนด้านต่างๆ ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนให้เข้ามาเป็นคณะกรรมการเพื่อเป็นหูเป็นตาแทนชุมชนในการเข้าร่วมเป็นวิทยากรท้องถิ่นในการประสานให้ความรู้เกี่ยวกับการทำปุ๋ยชีวภาพและสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายภาคีต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป และ เกิดการขยายผลของเนื้องานนำไปสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาทิเช่น โรงเรียน ซึ่งต้องการนำข้อมูลที่เป็นผลจากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ในระดับโรงเรียนต่อไป การขับเคลื่อนได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบัวในการใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาต่อไป เป็นต้น

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป ทีมวิจัยได้ดำเนินการวิจัยเพื่อค้นหากระบวนการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชนตำบลบ้านไทรที่เหมาะสมในการนำเอาต้นทุนเดิมทางสังคมในชุมชนมาทดลองปฏิบัติเพื่อค้นหากระบวนการที่เหมาะสมเครือข่ายเยาวชนตำบลบ้านไทร ในการทำให้ปัญหาการนิยมใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในชุมชนตำบลบ้านไทรหมดไป วัตถุประสงค์การศึกษาวิจัยมีอยู่ด้วยกัน 2 ประการ เพื่อค้นหาองค์ความรู้ และกระบวนการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพ การขยายผลปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผลกลุ่มพุทธเกษตรอินทรีย์และชุมชนเครือข่าย และเพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของกลุ่มพุทธเกษตรอินทรีย์ชุมชนเครือข่าย เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์โครงการ ได้จัดกระบวนการศึกษาวิจัยในลักษณะเชิงปฏิบัติการโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและรูปแบบที่ทีมวิจัยและชุมชนได้ร่วมกันเก็บข้อมูล และรวบรวมเป็นหมวดหมู่และข้อมูลที่ได้รับมาทั้งหมดเป็นผลมาจากการสรุปที่เป็นหมวดหมู่ เช่น ข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนตำบลบ้านไทร ข้อมูลสถานการณ์ด้านการเกษตร ข้อมูลเชิงลึกปัญหาผลกระทบจากการทำเกษตรเคมีในชุมชน ข้อมูลเกษตรกรผู้ใช้สารเคมี ข้อมูลเกษตรกรผู้ทำเกษตรอินทรีย์ และข้อมูลจำนวนผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งข้อมูลที่ได้รับมาเป็นผลมาจากการร่วมมือของชุมชนและกลุ่มเกษตรกร และเมื่อมีข้อมูลแล้วกระบวนการในลำดับต่อไปคือ การวิเคราะห์หาแนวทางการสร้างกระบวนการหรือมาตรการในการดำเนินการ โดยการจัดกระบวนการร่วมกันทั้งในส่วนของกลุ่มเกษตรกรในชุมชนและกลุ่มแกนนำผู้เข้าร่วม ต่อจากนั้นก็เป็นการทดลองปฏิบัติเพื่อค้นหากระบวนการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชนจุดสำคัญของความสำเร็จของการศึกษาวิจัยจึงขึ้นอยู่กับตัวเกษตรกรพุทธเกษตรอินทรีย์แต่ละครัวเรือนและตัวชุมชนเป็นประการสำคัญ โดยสรุปกระบวนการศึกษาที่เน้นกระบวนการเปลี่ยนแปลงเล็กๆ ที่ขึ้นชุมชน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในระดับกลุ่มองค์กรและระหว่างกลุ่มองค์กรในชุมชน ที่มีส่วนสำคัญยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่มเกษตรกร ที่จะปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในระดับครัวเรือนและชุมชนของตนเอง เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษาวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยด้านการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพตำบลบ้านไทรที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในชุมชนมี ดังนี้

ผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

1. ทักษะเชิงบวกของเกษตรกรต่อการทำการเกษตรด้วยการใช้ปุ๋ยชีวภาพ แม้เกษตรกรส่วนใหญ่จะยังใช้สารเคมีในการทำการเกษตรอยู่ แต่ก็ยอมรับว่าการทำการเกษตรโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพนั้นดีกว่า ปลอดภัยกว่า และต้นทุนการผลิตก็น้อยกว่า เกษตรกรสามารถผลิตใช้เองได้ในชุมชน
2. การปรับเปลี่ยนมาสู่การทำเกษตรอินทรีย์โดยการใช้ปุ๋ยชีวภาพ แม้จะดูไม่ค่อยชัดเจนเท่าที่ควร แต่ก็เห็นว่าเกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลง แบบค่อยเป็นค่อยไปในลักษณะทดสอบทดลอง เมื่อเห็นผลก็ค่อยๆ ลดสารเคมีลงเพิ่มสัดส่วนการใช้ปุ๋ยชีวภาพขึ้นเรื่อยๆ

การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้เป็นเรื่องที่ดีและสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากการคิดและวิเคราะห์ด้วยเหตุผล ไม่ใช่เกิดจากกระแสหรือการผลักดันด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่จะสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในอนาคตต่อไป

ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้กระบวนการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชน

- ทำให้ปริมาณและคุณภาพผลผลิตที่ดีกว่า
- ให้อาหารปลอดภัยสำหรับชีวิตที่ดีกว่า
- ให้คุณภาพชีวิตและสุขภาพจิตที่ดีกว่า
- ให้ผืนดินที่อุดมสมบูรณ์ดีกว่า
- ให้สิ่งแวดล้อมที่ดีกว่า

ผลผลิตทางเกษตรที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์

- มีรูปร่างดีสมส่วน
- มีสีส้มสวยเป็นปกติ
- มีกลิ่นหอมตามธรรมชาติ
- มีรสชาติดี
- ไม่มีสารพิษตกค้าง
- เก็บรักษาได้ทนทาน
- ให้สารอาหารและพลังชีวิต

อย่างไรก็ตาม กระบวนการงานศึกษาวิจัยที่ใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือ มีส่วนสำคัญอย่างมาก ที่จะให้เกษตรกรในตำบลบ้านไพรารู้สถานะและสถานการณ์ปัญหาด้านการเกษตรเคมีของตนเองและภายในชุมชนอย่างชัดเจน และเป็นรากฐานที่จะนำไปสู่กระบวนการการสร้างแนวทางเลือกและแนวทางการแก้ไขเพื่อปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีการดำเนินชีวิตในระดับเครือข่ายของตนเองและขยายผลไปสู่ชุมชนของตนเองและชุมชนข้างเคียงในโอกาสต่อไป

แก้ไขใช้กระบวนการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพในชุมชน

การเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด

ผลจากการค้นหา และเก็บข้อมูลศึกษาวิจัยในกลุ่มเกษตรกรพืชมะเขือเทศอินทรีย์และผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเป็นประโยชน์ สามารถรู้สถานะและสถานการณ์ปัญหาสาเหตุของตนเอง คิดและพิจารณาได้ตรงในการดำเนินชีวิตมากขึ้น นอกเหนือจากนี้ เด็กและเยาวชนบางราย เกิดแนวคิดใหม่ มีความตระหนักในการที่จะพึ่งพาตนเองมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านปัจจัยที่เป็นความเสี่ยงในการใช้ชีวิตของตนเองและผู้อื่นมากยิ่งขึ้น

โดยสรุป ผลที่เกิดขึ้นทางด้านความคิดของเด็กและเยาวชนผู้เข้าร่วมโครงการศึกษาวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. การรู้จักตนเอง ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการศึกษาวิจัย ซึ่งหมายถึง การเรียนรู้ที่จะวิเคราะห์ แยกแยะและประเมินภาพที่แท้จริงของตนเอง ไม่ใช่แต่เฉพาะด้านจิตสำนึก เรื่องทางด้านจิตใจ การรู้จักประมาณตน ก็สำคัญเช่นเดียวกัน เพราะเกษตรกรจะกระทำการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งในชีวิตของตนเอง จะต้องตกผลึกทางความคิดเสียก่อน จึงจะทำให้การเปลี่ยนแปลงนั้นสามารถดำเนินได้ด้วยดี แม้ถึงมีปัญหาที่สามารถคลี่คลายได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในด้านการทำเกษตรกรรมในชุมชน ชัดเจนที่สุด ก็คือ การรับรู้ระดับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และนั่นคือ จุดเริ่มต้นของการนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นและหาช่องทางเลือก หรือ การดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและชุมชน ผลปรากฏที่ชัดเจนจากการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ คือ กลุ่มเกษตรกรพืชมะเขือเทศอินทรีย์ในชุมชนตำบลบ้านไพรสรุปชัดเจนว่ากระบวนการส่งเสริมการใช้และการขยายผล สามารถแก้ไขปัญหาและพบกระบวนการที่ชัดเจนที่นำไปสู่กระบวนการปรับแนวคิดของกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรในชุมชนตำบลบ้านไพรอย่างยั่งยืน และสามารถนำแนวทางดังกล่าวมา สร้างหนทางการส่งเสริมอาชีพให้ตนเองและชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2. กลุ่มเกษตรกรพืชมะเขือเทศอินทรีย์ปรับเปลี่ยนแนวคิดเน้นการแก้ไขปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรในชุมชน ผลที่เกิดขึ้นทำให้กลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเกิดแนวคิดที่จะร่วมกันสร้างกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง และ ลดปัจจัยเสี่ยงด้านต่างๆ ในการดำเนินชีวิต

3. เกษตรกรพหุเกษตรอินทรีย์เกิดความเชื่อมั่นต่อแนวทางที่ได้รับการส่งเสริมตามกระบวนการที่พวกเขาเลือกเอง ภาพของการร่วมกันระดมสมองเพื่อหาทางเลือกในการส่งเสริมการทำเกษตรชีวภาพในชุมชน ที่ทุกคนรู้คือ ความยากลำบาก และ เป็นเรื่องที่น่าปวดหัว และความเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจของกลุ่มเกษตรกรและประชาชนทั่วไปในชุมชน แต่เมื่อเกิดความคิดที่จะทำอย่างใดอย่างที่เป็นแนวทางเพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้เป็นหลัก โดยเริ่มที่คนในครอบครัวเป็นหลัก ผลลัพธ์ที่ออกมาคือ คนในครอบครัวมีความเข้าใจ เห็นดีเห็นงามและช่วยเหลือและผลักดันให้เกิดแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรในชุมชน

4. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการกลับไปทำเกษตรเคมี ผลจากการวิเคราะห์จากข้อมูลที่ผ่านมาทั้งในระดับชุมชน และระดับครอบครัว ปังเจกบุคคล เกษตรกรบางกลุ่มได้เกิดความคิดกำหนดแนวทางในการทำเกษตรของตนเองและภายในชุมชนขึ้นมา โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมในชุมชนให้มากขึ้น เป็นต้น

โดยสรุป แม้ว่าผลการศึกษาวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะบรรลุทั้งในเชิงของการใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือ เพื่อกระตุ้นและเสริมสร้างความคอดและส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต และการยกระดับและพัฒนาเยาวชนให้มีคุณภาพมากขึ้น แต่ผลที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในเชิงปริมาณของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมยังอยู่ในวงจำกัด ปัจจัยที่เป็นตัวแปรและข้อจำกัดในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีดังต่อไปนี้ คือ

ที่ปรึกษา

- ในส่วนของทรศนะที่ปรึกษาโครงการ เห็นควรมีการมุ่งทำงานเชิงพัฒนาคุณภาพให้และเน้นการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเป็นเครือข่าย เมื่อปรากฏผลลัพธ์ออกมาดี บุคคลหรือชุมชนควรมีการขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นต่อไป ดังนั้น การหนุนเสริมนักวิจัยที่เป็นเกษตรกรและประชาชนทั่วไปจึงอยู่ในวงจำกัดแคบๆภายในชุมชน ทั้งที่ยังไม่สามารถขยายผลสู่ชุมชนอื่นๆ ได้อีกมาก
- ควรมีการเสริมทักษะให้กับนักวิจัยชาวบ้าน โดยการจัดกระบวนการหนุนเสริมหรือเพิ่มขีดความสามารถในการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เนื่องด้วยนักวิจัยที่เป็นชาวบ้าน กลุ่มเกษตรกรมีข้อจำกัดเรื่องการวิเคราะห์และการเชื่อมโยงประเด็นต่างๆ อีกทั้งในแง่ของการยอมรับหรือความเชื่อถือของคนในชุมชน เพราะเป็นคนในชุมชนเดียวกัน

ทีมวิจัย

ทีมวิจัยหลักจะเป็นกลุ่มเกษตรกรรพุทธเกษตรอินทรีย์ในตำบลบ้านไทร จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ทีมวิจัยชาวบ้านได้สะท้อนให้เห็นข้อจำกัดของตนเอง ได้ดังนี้

- ไม่มีเวลา เพราะบางส่วนเคลื่อนงานพัฒนาด้านต่างๆนอกชุมชน และเนื่องจากภารกิจหลายประการในตัวคนเดียว ทั้งการเป็นผู้วิจัยเองและเป็นผู้ถูกวิจัย จึงทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างจำกัด
- มีช่องว่างเรื่องของการติดตามในบางพื้นที่ที่ระยะทางไกล กอปรกับสมาชิกซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร และข้าราชการบางคนไม่ค่อยสนใจและเอาใจใส่มากนัก และมีการเปลี่ยนแปลงทีมวิจัยทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทีมวิจัยเกิดทอดลอย
- ขาดอำนาจในการวิเคราะห์ ประเด็นนี้ก็เป็นเรื่องสำคัญและเกี่ยวเนื่องกันกับข้อ (2) เรื่องของการเสริมทักษะทีมวิจัยชาวบ้าน ในช่วงต้นแล้ว

ข้อเสนอแนะ

จากบทเรียนการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา และเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ทีมวิจัยเห็นว่ากระบวนการศึกษาวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน นั้นเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการพัฒนาและทำให้เกิดผลในเชิงของการจัดกระบวนการเรียนรู้ ทั้ง 3 ประการ คือ เกิดองค์ความรู้ เกิดทัศนคติที่ดีในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง อย่างไรก็ตามผลการศึกษาและกระบวนการส่งเสริมต่างที่นำมาใช้ย่อมมีทั้งข้อดี และข้อเสีย ประการสำคัญขึ้นอยู่กับผู้ใช้ที่ถูกนำไปใช้ หรือผู้ที่ถูกศึกษาให้มีความเข้าใจอย่างชัดเจนร่วมกันในการแก้ไขปัญหา รวมถึงการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

- ระบบการสนับสนุนด้านงบประมาณในการดำเนินโครงการศึกษาวิจัยไม่เป็นไปตามแผนการและระยะเวลาที่กำหนดเอาไว้ทำให้กระบวนการค้นหาข้อมูลตามแผนการปฏิบัติงานต้องเลื่อนตามกรอบระยะเวลามีการโอนงบประมาณสนับสนุน ทำให้เกิดปัญหาความไม่เหมาะสมในการดำเนินกิจกรรม อาทิเช่น เนื่องงบประมาณลงมาในช่วงของการเลือกตั้งผู้นำท้องถิ่น แต่ทีมวิจัยก็สามารถแก้ไขปัญหาได้

- กระบวนการหนุนเสริมเพื่อให้ทีมวิจัยได้ดำเนินการอย่างลุล่วงนั้นควรมีความถี่และใกล้ชิดต่อการหนุนเสริมมากกว่านี้ ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ช่วยแก้ปัญหาในพื้นที่ได้ทันเวลาต่อสถานการณ์ที่ต้องปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา

- กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่มีความเหมาะสมสำหรับการทำงานในชุมชนแบบมีส่วนร่วมเป็นอย่างยิ่ง แต่ควรมีความยืดหยุ่นในประเด็นการทำงานมากกว่านี้ โดยเฉพาะการเขียนรายงาน ควรคำนึงถึงการนำไปใช้มากกว่าแค่โครงการเขียนรายงานหรือรูปแบบวิธีการเขียนรายงาน

ภาคผนวก

ภาพกิจกรรมในการดำเนินกิจกรรมโครงการวิจัย

กิจกรรมการรวมกลุ่มแนะนำวิธีการผลิตปุ๋ยชีวภาพ หมู่ 1,2,3,4. บ้านไทร

กิจกรรมเวทีประชุมทีมงานวิจัยและแกนนำ

กิจกรรมประชุมสรุป / วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

กิจกรรมเวทีสรุปวิเคราะห์ข้อมูล

เวทีเก็บรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว

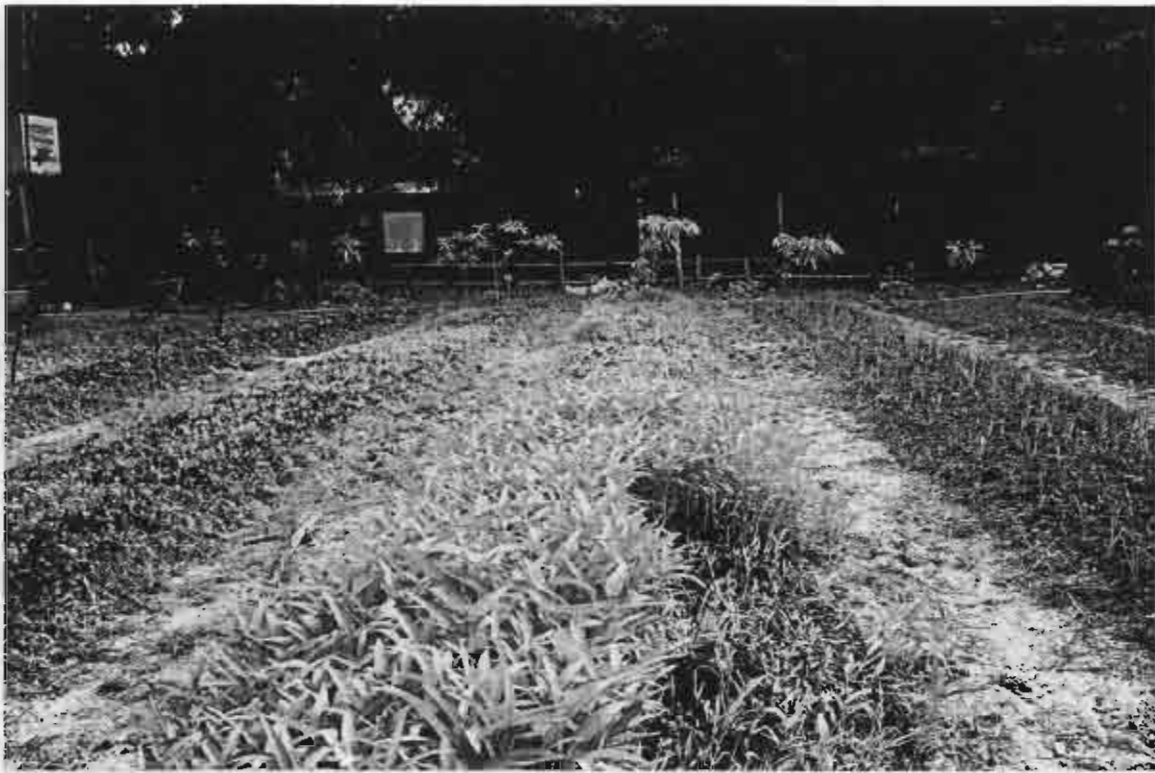

เวทีสรุปรายงาน ข้อเสนอแนะ

ภาพกิจกรรมตรวจสอบดินในแปลงทดลองระหว่างการเก็บเกี่ยว

ภาพกิจกรรมการเก็บข้อมูลในพื้นที่ 35 แปลง

ภาพกิจกรรมการสังเกตและจดบันทึกการเจริญเติบโตของข้าว ติดตาม / สรุปรูป

ภาพตัวอย่างเจ้าของแปลงนาทดลอง

